

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

ગુજરાત હાઈકોર્ટ, અમદાવાદ
આર/સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૧૧૮૭૭/૨૦૨૦

મંજૂરી અને સહી માટે:

માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભાર્ગવ ડી. કારિયા

૧	શું સ્થાનિક સમાચારપત્રોના પત્રકારોને ચુકાદો જોવાની મંજૂરી આપી શકાય?	
૨	રિપોર્ટરને મોકલવામાં આવે કે નહીં?	
૩	શું માનનીય ન્યાયમૂર્તિઓ ચુકાદાની અંતિમ નકલ જોવા માગે છે?	
૪	શું આ કેસમાં ભારતના બંધારણ અથવા તે હેઠળ કરવામાં આવેલા કોઈ હુકમના અર્થઘટન અંગેનો કાયદાનો કોઈ મહત્વનો પ્રશ્ન સમાવિષ્ટ છે?	

=====

વિપુલભાઈ માનસિંહભાઈ ચૌધરી
વિરુદ્ધ
જિલ્લા રજિસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીઓ, ગાંધીનગર

=====

ઉપસ્થિતિ:

વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર સાથે વકીલ શ્રી દીપેન દેસાઈ (૨૪૮૧)

અરજદાર(રો) નં. ૧ તરફે

એડવોકેટ જનરલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી સાથે શ્રી વિનય વિશેન, એ.જી.પી.

સામાવાળા(ઓ) નં. ૧ તરફે

વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.કે. જાની સાથે શ્રી શિવાંગ જાની ઇન્ટરવીનર તરફે

=====

કોરમ: માનનીય ન્યાયમૂર્તિ શ્રી ભાર્ગવ ડી. કારિયા

તારીખ : ૦૫/૦૩/૨૦૨૧

સી.એ.વી. ચુકાદો

૧. અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી દિપેન દેસાઈની સહાય મેળવતા વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર, સામાવાળા-રાજ્ય તરફે વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી વિનય વિષેનની સહાય મેળવતા વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી કમલ ત્રિવેદી અને ઇન્ટરવીનર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી શિવાંગ જાનીની સહાય મેળવતા વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી પ્રકાશ જાનીને વિંડીયો કોન્ફરન્સના માધ્યમથી સાંભળવામાં આવ્યા.

૨. રૂલ તુરંત પરત કરવાપાત્ર છે. વિદ્વાન આસિસ્ટન્ટ ગવર્નમેન્ટ પ્લીડર શ્રી વિનય વિષેન સામાવાળા રાજ્ય વતી રૂલની નોટિસની બજવણી જતી કરે છે.

૩. આ બાબત પર બંને પક્ષો દ્વારા આખરી નિકાલ માટે દલીલો કરવામાં આવી હતી અને તે મુજબ, સદર બાબત સાંભળવામાં આવી હતી.

૪. આ અરજી દ્વારા, અરજદારે સામાવાળા-જિલ્લા રજિસ્ટ્રાર દ્વારા પસાર

કરવામાં આવેલા તારીખ ૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના હુકમને પડકાર્યો છે, જેના દ્વારા ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૧ (ટૂંકમાં 'એક્ટ, ૧૯૬૧') ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ ચારડા દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળી લિમિટેડ, ગામ ચારડા, તાલુકો માણસા, જિલ્લો ગાંધીનગર (ટૂંકમાં "મંડળી") ની વહીવટી સમિતિના સભ્ય તરીકે અરજદારને દૂર કરવામાં આવ્યા હતા.

૫. અરજી દાખલ કર્યા પછી, અરજદારે સામાવાળા-જિલ્લા રજિસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીઓ, ગાંધીનગર દ્વારા સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ જારી કરવામાં આવેલી તારીખ ૨૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ની કારણદર્શક નોટિસને પડકારતો ડ્રાફ્ટ એમેન્ડમેન્ટ રજૂ કર્યો હતો, જેમાં સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૨) ની જોગવાઈઓ મુજબ, કોઈપણ સહકારી મંડળીમાં ચૂંટણી લડવા માટે અથવા કોઈપણ હોદ્દો ધરાવવા માટે અરજદારને શા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં ન આવે તેનું કારણ દર્શાવવા અરજદારને જણાવવામાં આવ્યું હતું.

૬. આ અરજીમાં, સદર મંડળીની સમિતિના સભ્યો હોવાના નાતે પક્ષકાર-સામાવાળા નં. ૨ અને ૩ તરીકે જોડાવવા માટે સેંધાભાઈ વેલજીભાઈ ચૌધરી અને અમિતભાઈ હરિસિંહ ચૌધરી દ્વારા એક સિવિલ એપિલિકેશન દાખલ કરવામાં આવી હતી. જોકે, સિવિલ એપિલિકેશન નં. ૧/૨૦૨૦ ના અરજદારોને સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલિકેશનમાં જરૂરી અને યોગ્ય પક્ષકાર તરીકે જોડવા કે કેમ તે અંગે વિચારણા કરવાના બદલે, સંબંધિત પક્ષકારો તરફે ઉપસ્થિત તમામ વકીલોની સંમતિથી, અરજદારોને ઇન્ટરવીનર ગણીને વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી પ્રકાશ

જાનીને સાંભળવામાં આવ્યા હતા.

૭. હાલની અરજીને જન્મ આપતી હકીકતો નીચે મુજબ છે :

૭.૧) અરજદાર વર્ષ ૨૦૧૫ માં મહેસાણા ડિસ્ટ્રિક્ટ કો-ઓપરેટિવ મિલ્ક પ્રોડ્યુસર્સ યુનિયન લિમિટેડના ચેરમેન તરીકે ચૂંટાયા હતા. સદર મંડળીના હિતને નુકસાન પહોંચે તે રીતે વર્તવાના કારણોસર રજિસ્ટ્રાર, સહકારી મંડળીઓ દ્વારા સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) અને (૨) ની જોગવાઈઓ હેઠળ કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી.

૭.૨) અરજદારે આવી નોટિસને આ અદાલત સમક્ષ પડકારી હતી. જોકે, અરજી નામંજૂર કરવામાં આવી હતી અને આ અદાલતની ડિવિઝન બેંચ દ્વારા અપીલ પણ નામંજૂર કરવામાં આવી હતી. રજિસ્ટ્રારે તારીખ ૧૦મી માર્ચ, ૨૦૧૫ ના રોજ હુકમ પસાર કરીને અરજદારને મહેસાણા ડિસ્ટ્રિક્ટ કો-ઓપરેટિવ મિલ્ક પ્રોડ્યુસર્સ યુનિયન લિમિટેડના ચેરમેનના પદેથી દૂર કર્યા હતા અને વધુમાં અરજદારને પોતાનો હોદ્દો ધરાવવા અથવા કોઈપણ સહકારી મંડળીમાં કોઈપણ ચૂંટણીમાં ભાગ લેવા માટે ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે ગેરલાયક ઠેરવ્યા હતા. તેથી અરજદારે સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નં. ૯૬૧૮/૨૦૧૫ દાખલ કરીને તારીખ ૧૦મી માર્ચ, ૨૦૧૫ ના હુકમને પડકાર્યો હતો, જેને આ અદાલત દ્વારા તારીખ ૧૦મી માર્ચ, ૨૦૧૫ ના હુકમની પુષ્ટિ કરતાં આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી કે જેના દ્વારા જ્યાં સુધી સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧)

હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને ચેરમેનના હોદ્દા પરથી અરજદારને દૂર કરવાનો સંબંધ હતો તેમાં કોઈ ખલેલ પહોંચાડવામાં આવી ન હતી, પરંતુ સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને કોઈપણ હોદ્દો ધરાવવા અથવા કોઈપણ હોદ્દા માટે ચૂંટણી લડવા માટે ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે અરજદારને ગેરલાયક ઠેરવતો હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવામાં આવ્યો હતો.

૭.૩) રજિસ્ટ્રારે સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ અરજદારને છ વર્ષના સમયગાળા માટે શા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં ન આવે તેનું કારણ દર્શાવવા માટે કારણદર્શક નોટિસ જારી કરી હતી. રજિસ્ટ્રાર દ્વારા તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના રોજ હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો, જેમાં અરજદારને કોઈપણ સહકારી મંડળીની ચૂંટણી લડવા માટે છ વર્ષના સમયગાળા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. અરજદારે સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલેશન નં. ૧૭૭/૨૦૧૬ દાખલ કરીને સદર હુકમને પડકાર્યો હતો, જે તારીખ ૧૮.૦૧.૨૦૧૬ ના હુકમ દ્વારા ગેરલાયકાતનો સમયગાળો ઘટાડીને ત્રણ વર્ષ કરીને આંશિક રીતે મંજૂર કરવામાં આવી હતી. આ અદાલતની ડિવિઝન બેંચે લેટર્સ પેટન્ટ અપીલ નં. ૫૫/૨૦૧૬ માં પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૨૮.૦૧.૨૦૧૬ ના હુકમથી વિદ્વાન સિંગલ જજ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમની પુષ્ટિ કરી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટે તારીખ ૧૭.૦૪.૨૦૧૭ ના હુકમ દ્વારા, અરજદાર તેમજ સામાવાળા-રાજ્ય દ્વારા દાખલ કરાયેલી અપીલો નામંજૂર કરીને દૂર કરવા

અને ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટેની ગેરલાયકાત એમ બંનેની પુષ્ટિ કરી હતી.

૭.૪) આમ, અરજદાર તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ થી એટલે કે તારીખ ૧૫.૧૨.૨૦૧૮ સુધી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હતા. જોકે, અરજદાર તારીખ ૨૭ જુલાઈ, ૨૦૧૭ ના રોજ પાંચ વર્ષના સમયગાળા માટે એટલે કે તારીખ ૧લી જુલાઈ, ૨૦૨૨ સુધી સદર મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા હતા.

૭.૫) સામાવાળા-જિલ્લા રજિસ્ટ્રારે તારીખ ૮મી ઓક્ટોબર, ૨૦૧૮ ના પત્ર દ્વારા સદર મંડળીને અરજદારને વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્ય પદેથી દૂર કરવા વિનંતી કરી હતી. જોકે, સદર મંડળી દ્વારા કોઈ પગલાં લેવામાં ન આવતાં, તારીખ ૬મી જૂન, ૨૦૨૦ ના પત્ર દ્વારા સામાવાળાએ સદર મંડળીને જાણ કરી હતી કે અરજદારને તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમથી કોઈપણ મંડળીના સભ્ય બનવા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હોવા છતાં, તેમને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રાખી શકાયા ન હોત. સદર મંડળીએ તારીખ ૧૨મી જૂન, ૨૦૨૦ ના પત્ર દ્વારા સામાવાળા-જિલ્લા રજિસ્ટ્રારને જાણ કરી હતી કે ગેરલાયકાતનો સમયગાળો ઘટાડીને ત્રણ વર્ષ કરવામાં આવ્યો હતો અને આવો સમયગાળો વર્ષ ૨૦૧૮ માં પહેલેથી જ પૂર્ણ થઈ ગયો હોવાથી, ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ રૂલ્સ, ૧૯૬૫ (ટૂંકમાં 'રૂલ્સ, ૧૯૬૫') ના નિયમ ૩૨ મુજબ કોઈ પગલાં લેવાની જરૂર નથી.

૭.૬) સામાવાળા-રજિસ્ટ્રારે ત્યારબાદ તારીખ ૩૦મી જુલાઈ, ૨૦૨૦ ના રોજ કારણદર્શક નોટિસ જારી કરીને અરજદારને સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ હેઠળ સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે શા માટે દૂર કરવામાં ન આવે તેનું કારણ દર્શાવવા જણાવ્યું હતું, કારણ કે અરજદાર વર્ષ ૨૦૧૮ સુધી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હોવા છતાં, જેની પુષ્ટિ સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવી હતી, અરજદાર સદર મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા હતા. અરજદારે એડિશનલ રજિસ્ટ્રાર (અપીલ્સ) સમક્ષ રિવિઝન એપ્લિકેશન નં. ૨૧/૨૦૨૦ દ્વારા સદર કારણદર્શક નોટિસને પડકારતી રિવિઝન એપ્લિકેશન દાખલ કરી હતી. એડિશનલ રજિસ્ટ્રારે નોટિસ જારી કરી હતી અને સુનાવણીની તારીખ ૨૬મી ઓગસ્ટ, ૨૦૨૦ નક્કી કરી હતી.

૭.૭) તેથી અરજદારે, એપેલેટ ઓથોરિટી સમક્ષ રિવિઝન અરજી પેઝિંગ હોવાના કારણોસર, કારણદર્શક નોટિસની સુનાવણી ૧૦મી ઓગસ્ટ, ૨૦૨૦ સુધી મુલતવી રાખવા સામાવાળા સમક્ષ મુદત માટે અરજ કરી હતી. તેથી સામાવાળાએ સુનાવણી ૨૭મી ઓગસ્ટ, ૨૦૨૦ સુધી મુલતવી રાખી હતી. એડિશનલ રજિસ્ટ્રાર (અપીલ્સ) એ અપીલની સુનાવણી ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ સુધી મુલતવી રાખી હતી. તેથી અરજદારે ડિસ્ટ્રિક્ટ રજિસ્ટ્રારને ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ પછી સુનાવણી મુલતવી રાખવા જાણ કરી હતી. તદનુસાર, સામાવાળા દ્વારા કારણદર્શક નોટિસની સુનાવણી ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ સુધી મુલતવી રાખવામાં આવી હતી.

૭.૮) અરજદારના જણાવ્યા મુજબ, તેમણે ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ સદર મંડળીની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્ય તરીકે રાજીનામું આપ્યું હતું. અરજદારનો એવો કેસ છે કે અરજદારે સામાવાળાને મૌખિક રીતે વિનંતી કરી હતી કે તેમણે રાજીનામું રજૂ કરી દીધું છે. જોકે, અરજદારે એપેલેટ ઓથોરિટી સમક્ષ અપીલ પેઝિંગ હોવાના કારણોસર મુદત માંગતી અરજી ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજીસ્ટ્રાર સમક્ષ કરી હતી.

૭.૯)

૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ, સામાવાળાએ સદર ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે દૂર કરતો વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કર્યો હતો, અને સામાવાળાના જણાવ્યા મુજબ, સદર હુકમ તે જ દિવસે સીલ કરીને રવાનગી માટે મોકલી આપવામાં આવ્યો હતો.

૭.૧૦) અરજદારનો એવો કેસ છે કે ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ યોજાયેલી પોતાની બેઠકમાં સદર મંડળીએ અરજદારનું રાજીનામું સ્વીકારી લીધું હતું. તેથી અરજદારે સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજીસ્ટ્રારને જાણ કરી હતી કે તેમણે સદર મંડળીમાંથી રાજીનામું આપી દીધું છે અને તેમનું રાજીનામું સ્વીકારી લેવામાં આવ્યું છે અને તેથી, તારીખ ૩૦મી જુલાઈ, ૨૦૨૦ ની કારણદર્શક નોટિસની કાર્યવાહી પડતી મૂકવામાં આવે.

૭.૧૧) એવું જણાય છે કે ત્યારબાદ, તારીખ ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ નો

વાદગ્રસ્ત હુકમ વિભાગ દ્વારા રવાના કરવામાં આવ્યો હતો અને ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અરજદારને બજવવામાં આવ્યો હતો.

૭.૧૨) અરજદારે ત્યારબાદ, ૧૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ હાલની અરજી દાખલ કરેલ અને સદર અરજી પેર્લિંગ હોવા દરમિયાન, સામાવાળા દ્વારા સદર ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ તારીખ ૨૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ની કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી. તેથી અરજદારે ડ્રાફ્ટ એમેન્ડમેન્ટ દાખલ કરીને તારીખ ૨૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ની આવી કારણદર્શક નોટિસને પડકારી હતી જે આ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવી હતી અને નીચે મુજબનો હુકમ પસાર કરીને ૧લી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ ના રોજ આ બાબત સાંભળવામાં આવી હતી:

“અરજદાર તરફે વિદ્વાન વકીલ શ્રી દીપેન દેસાઈ ની સહાયતા મેળવતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોર, ચરાડા દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળી લિમિટેડ તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પી.કે. જાની, અને સામાવાળા-રાજ્ય તરફે વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ શ્રી હાર્દિક સોની ને વીડિયો કોન્ફરન્સ દ્વારા સાંભળવામાં આવ્યા. અરજદાર તરફે વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોરે ડ્રાફ્ટ એમેન્ડમેન્ટ રજૂ કર્યું છે. ડ્રાફ્ટની શરતો અનુસાર ડ્રાફ્ટ એમેન્ડમેન્ટ મંજૂર કરવામાં આવે છે. યથાવકાશ તેનો અમલ કરવાનો રહેશે. વિદ્વાન એ.જી.પી. શ્રી સોની જણાવે છે કે આ બાબતમાં ઉપસ્થિત રહેવા માટે વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ પાસે સૂચનાઓ

છે. તેઓ સામાવાળાની સૂચના હેઠળ વધુમાં એવું નિવેદન કરે છે કે આગામી સુનાવણીની તારીખ સુધી ગુજરાત કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ પગલાં લેવા માટે સામાવાળા દ્વારા જારી કરાયેલ તારીખ ૨૨મી સપ્ટેમ્બર ૨૦૨૦ ની કારણદર્શક નોટિસના સંબંધમાં કોઈ નિર્ણય લેવામાં આવશે નહીં.

૧૨મી ઓક્ટોબર, ૨૦૨૦ પર મુલતવી રાખવામાં આવે છે. ચરાડા દૂધ ઉત્પાદક સહકારી મંડળી લિમિટેડ ની વ્યવસ્થાપક સમિતિના સભ્યો પૈકીના એક સભ્ય વતી કેવિએટ પર અને એડવાન્સ નકલ પર વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પ્રકાશ કે. જાની ઉપસ્થિત થાય છે. શ્રી જાનીએ હાલની અરજીમાં પક્ષકાર તરીકે જોડાવા માટે કોઈ અરજી દાખલ કરેલ ન હોવાથી, તેઓ તેમ કરી શકે છે અને આવી અરજી પર આગામી સુનાવણીની તારીખે ગુણદોષના આધારે વિચારણા કરવામાં આવશે.”

અરજદાર તરફે રજૂઆતો :

૮. વિદ્વાન વકીલ શ્રી દીપેન દેસાઈ ની સહાયતા મેળવતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી મિહિર ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ અધિકારક્ષેત્ર વિનાનો છે, કારણ કે સામાવાળા સદર ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ કાર્યવાહી શરૂ કરી શક્યા ન હોત. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર

૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ ત્યારે જ લાગુ કરી શકાય જો કોઈ સભ્ય આવા સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી ગેરલાયકાત વહોરી લીધી હોય. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે એવી દલીલ કરવા માટે એ.આઈ.આર. ૧૯૫૩ એસ.સી. ૨૧૦ માં અહેવાલ થયેલ ઇલેક્શન કમિશન, ઇન્ડિયા વિ. સાકા વેંકટા રાવ ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો કે કેસની હકીકતોમાં કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ લાગુ પડતી નથી, કારણ કે જ્યારે અરજદાર સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા ત્યારે તેઓ પહેલેથી જ ગેરલાયક ઠરેલા હતા. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોર દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજીસ્ટ્રાર સદર ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ હેઠળ અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય પદેથી દૂર કરવા માટેના અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શક્યા ન હોત કારણ કે આવી સત્તાઓ માત્ર નીચેની ચાર સંભાવનાઓમાં જ વાપરી શકાય છે:

(૧) સતત કસૂર કરે, અથવા;

(૨) અધિનિયમ અથવા નિયમો અથવા ઉપ-નિયમો દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલી ફરજો બજાવવામાં બેદરકાર હોય, અથવા;

(૩) મંડળીના હિતોને પ્રતિકૂળ હોય તેવું કંઈપણ કરે, અથવા;

(૪) જ્યાં તે આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ ગેરલાયક ઠરે.

૯. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોર દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારના કેસની હકીકતોમાં, અરજદાર સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી આ ચાર સંભાવનાઓ પૈકીની કોઈ પણ સંભાવના બની ન હતી અને તેથી, સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજીસ્ટ્રાર અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે દૂર કરવા માટે ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ અધિકારક્ષેત્ર ધારણ કરી શક્યા ન હોત.

૧૦. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ૧૯૬૫ ના નિયમોનો નિયમ ૩૨(૧) ચૂંટણી પહેલાં અને ચૂંટણી પછીની ગેરલાયકાત એમ બંને પરિસ્થિતિઓને લાગુ પડે છે. જોકે, કેસની હકીકતોમાં, સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજીસ્ટ્રાર દ્વારા ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ નિયમ ૩૨(૧) નો સહારો લેવામાં આવ્યો નથી. આમ, વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરના જણાવ્યા અનુસાર, ૧૯૬૧ ના અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈ માત્ર ચૂંટણી પછીની ગેરલાયકાતને જ લાગુ પડે છે.

૧૧. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે તેમની રજૂઆતોના સમર્થનમાં ૧૯૯૯ (૩) જી.એલ.આર. ૨૫૪૯ માં અહેવાલ થયેલ ભદ્રેશકુમાર રમણલાલ પટેલ વિ. ગુજરાત રાજ્ય ના કેસમાં આ કોર્ટના નિર્ણય પર આધાર રાખ્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે સદર કેસમાં, જિલ્લા રજિસ્ટ્રારે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી(૧) હેઠળ હકુમતનો ઉપયોગ કરવાનો ઇનકાર કર્યો હતો અને આવા ઇનકારને આ કોર્ટ સમક્ષ

પડકારવામાં આવ્યો હતો. સદર કેસની હકીકતોમાં, જિલ્લા રજિસ્ટ્રારે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની જોગવાઈઓ હેઠળ માત્ર ચૂંટણી અરજી જ ચલાવવાપાત્ર હોઈ શકે તેવા કારણોસર સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી હેઠળ અથવા કલમ ૧૪૫-ચુ હેઠળ પગલાં લેવાનો ઇનકાર કર્યો હતો. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે સદર ચુકાદામાં આ કોર્ટના નીચે મુજબના અવલોકનો પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો:

“૭. સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬-બી મંડળીના હોદ્દા પરથી સભ્યને દૂર કરવાની જોગવાઈ કરે છે. આ જોગવાઈ સહકારી મંડળીના રજિસ્ટ્રારને સત્તા આપે છે કે, તેમના અભિપ્રાય મુજબ જો કોઈ અધિકારી કસૂરવાર જણાય તો સદર અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ ગેરલાયક ઠેરવી શકે છે. રજિસ્ટ્રાર સુનાવણીની તક આપ્યા પછી, હુકમ દ્વારા આવા અધિકારીને દૂર કરી શકે છે અને આવી રીતે દૂર કરવાથી ખાલી પડેલી જગ્યા પર કોઈ વ્યક્તિ અથવા લાયકાત ધરાવતા સભ્યને ચૂંટવા અથવા નિમણૂક કરવા મંડળીને નિર્દેશ આપી શકે છે અને તે રીતે ચૂંટાયેલા અથવા નિમાયેલા અધિકારી ત્યાં સુધી જ હોદ્દો સંભાળશે જ્યાં સુધી તે અધિકારી, જેની જગ્યાએ તે ચૂંટાયા છે અથવા નિમાયા છે, જો ખાલી જગ્યા ન પડી હોત તો હોદ્દો સંભાળી રાખત. અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલની એવી દલીલ છે કે રજિસ્ટ્રારે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી હેઠળ પોતાની સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જોઈતો હતો કારણ કે સામાવાળા નં. ૫ સદર

અધિનિયમ હેઠળ ગેરલાયક ઠરે છે અને અરજદારને ચૂંટણી અરજીના ઉપાય તરફ ધકેલવાને બદલે તેમને હોદ્દા પરથી દૂર કરવા જોઈતા હતા. તેમની રજૂઆતમાં જો સામાવાળા નં. ૫ ને સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી હેઠળ દૂર કરવામાં આવ્યા હોત, તો તેઓ જે મંડળીમાંથી દૂર કરવામાં આવ્યા હોય તે મંડળીમાં અને અન્ય કોઈપણ મંડળીમાં હુકમની તારીખથી ૪ વર્ષથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે કોઈપણ હોદ્દો ધરાવવા અથવા ચૂંટણી લડવા માટે વધુ ગેરલાયકાત વહોરી લેત. જો આ કેસમાં અરજદારો દ્વારા ચૂંટણી અરજીના ઉપાયનો આશરો લેવામાં આવ્યો હોત, તો સામાવાળા નં. ૫ ની ચૂંટણી ગેરકાયદેસર જાહેર કરવામાં આવી હોત અને તેમને સામાવાળા નં. ૪ ના હોદ્દા પરથી દૂર કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હોત, પરંતુ સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી ની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ જોગવાઈ કર્યા મુજબ તે વધુ ગેરલાયકાત વહોરી શક્યા ન હોત.

૮. અરજદારનો એવો કેસ નથી કે સામાવાળા નં. ૪-મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી સામાવાળા નં. ૫ દ્વારા કથિત ગેરલાયકાત વહોરવામાં આવી છે. જો આપણે આ સ્પેશિયલ સિવિલ એપિલેશનમાં અરજદારના પ્લીડિંગ્સ ધ્યાને લઈએ, તેની સાથે એ હકીકત પણ છે કે અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલની પણ એવી દલીલ નથી કે સામાવાળા નં. ૫ એ મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્ય તરીકે તેમની ચૂંટણી પછી, તેમની સામે

આક્ષેપ કરાયા મુજબની ગેરલાયકાત વહોરી લીધી છે. તેના પરથી એકમાત્ર એવું તારણ નીકળે છે કે તેઓ સામાવાળા નં. ૪-મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્ય માટેની ચૂંટણી લડવા માટે અગાઉથી જ ગેરલાયક હતા. બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સની પ્રથમ બેઠક ૬-૧-૧૯૯૯ ના રોજ યોજાઈ હતી અને જો આપણે આ અરજીની હકીકતો ધ્યાને લઈએ, તો અરજદારોને સામાવાળા નં. ૫ ની આ ગેરલાયકાત વિશે ૭-૧-૧૯૯૯ ના રોજ જાણ થઈ હતી. સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૫-એફ પરથી, હું જોઉં છું કે જો અરજદારો સામાવાળા નં. ૫ સામે જે આક્ષેપ કરી રહ્યા છે તે સાચો હોય, તો સામાવાળા નં. ૫ નિર્દિષ્ટ મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે ગેરલાયક ઠરશે. એ વિવાદમાં નથી કે સામાવાળા નં. ૪ એક નિર્દિષ્ટ મંડળી છે અને સામાવાળા નં. ૫ ખુદ કર્મચારીઓની મંડળી સિવાયની મંડળીના પગારદાર કર્મચારી છે. કલમ ૧૪૫-યુ નિર્દિષ્ટ મંડળીની ચૂંટણી સંબંધિત વિવાદોના ન્યાયનિર્ણય માટેનો ઉપાય પૂરો પાડે છે. નિર્દિષ્ટ મંડળીની ચૂંટણી સંબંધિત વિવાદ ટ્રિબ્યુનલને મોકલવાનો રહે છે. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, જો સામાવાળા નં. ૫ નિર્દિષ્ટ મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે અગાઉથી જ આ ગેરલાયકાત ધરાવતા હતા અને આ વિવાદ, જેમાં બે મત હોઈ શકે નહીં, ચૂંટણી સંબંધિત છે અને સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૫-યુ ની જોગવાઈઓને ધ્યાને લેતાં આ બાબતમાં અરજદારો માટેનો ઉપાય ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ માત્ર ચૂંટણી અરજી દાખલ કરવાનો જ હોત. આ કેસમાં સામાવાળા નં. ૫ સામે

કરાયેલી અરજદારોની ફરિયાદને ન સ્વીકારવાનો અને માત્ર ચૂંટણી અરજી જ યોગ્ય ઉપાય છે તેવું અવલોકન કરવાનો રજિસ્ટ્રારનો અભિગમ મનસ્વી કે વિકૃત અથવા સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની જોગવાઈઓથી વિરુદ્ધનો હોવાનું કહી શકાય નહીં. જો આપણે સામાવાળા-મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્યની ચૂંટણી સંબંધિત અરજદારો દ્વારા ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા વિવાદ સાથે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી ની જોગવાઈઓ અને સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૫-યુ ની જોગવાઈઓ ધ્યાને લઈએ, એવા કેસમાં કે જ્યાં મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્ય કોઈપણ નિર્દિષ્ટ મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અને ચૂંટાયેલા સભ્ય રહેવા માટે અગાઉથી જ ગેરલાયક હતા, તો આ કેસ ચોક્કસપણે સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬-બી ના દાયરામાં આવશે નહીં. અરજદારનો એવો કેસ નથી કે આ કોર્ટ સમક્ષ અરજદાર તરફેના વિદ્વાન વકીલની પણ એવી દલીલ નથી કે અરજદારો દ્વારા સામાવાળા નં. ૫ સામે જે વિવાદ ઉપસ્થિત કરવામાં આવ્યો છે તે કોઈ ચૂંટણી સંબંધિત નથી. તેથી એ બાબત નિર્વિવાદ છે કે જિલ્લા રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ અરજદારો દ્વારા સામાવાળા નં. ૫ સામે કરવામાં આવેલી ફરિયાદ નિર્દિષ્ટ મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્ય તરીકે કોઈ વ્યક્તિની ચૂંટણી સંબંધિત વિવાદના સંબંધમાં છે અને એ હકીકત કે સામાવાળા નં. ૫ તેમની ઉમેદવારી નોંધાવવાની તારીખ પહેલાંથી જ આ ગેરલાયકાત ધરાવતા હતા, આ વિવાદના નિર્ણય અથવા/અને ન્યાયનિર્ણય માટે એકમાત્ર યોગ્ય અને ઉપલબ્ધ ઉપાય સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૪૫-

યુ હેઠળ જોગવાઈ કર્યા મુજબનો છે. સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમો ૭૬-બી અને ૧૪૫-યુ નું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે આ જોગવાઈઓ તદ્દન બે અલગ અને ભિન્ન ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે અને અમલમાં આવે છે. જોકે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમો ૭૬-બી અને ૧૪૫-યુ હેઠળના સત્તાવાળાઓના અધિકારક્ષેત્રની વિભાજક રેખા ભલે પાતળી હોઈ શકે પરંતુ તે આ બે જોગવાઈઓ હેઠળ ઉપયોગમાં લેવાના સત્તાવાળાઓના અધિકારક્ષેત્રના વ્યાપને સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરે છે. સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી ખૂબ જ ચોક્કસ અને સ્પષ્ટ છે અને માત્ર એવા જ કિસ્સામાં કે જ્યાં ચૂંટણી પછી નિર્દિષ્ટ મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સનો કોઈ સભ્ય, સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેવા માટે કોઈ ગેરલાયકાત વહોરે છે, ત્યારે તે સત્તાવાળાને તે સભ્યને હોદ્દા પરથી દૂર કરવાની સત્તા નિહિત થાય છે. પરંતુ, જ્યાં જે વ્યક્તિ સભ્ય તરીકે ચૂંટાઈ આવી છે, તે મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સના સભ્યના હોદ્દા માટેની ચૂંટણી લડવા લાયક ન હતી અને તેમ છતાં તેની ઉમેદવારી સ્વીકારવામાં આવી હતી અને તે ચૂંટાઈ આવી છે, તો વ્યથિત પક્ષકાર માટે ઉપલબ્ધ એકમાત્ર ઉપાય સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૧૪૫-યુ હેઠળ જોગવાઈ કર્યા મુજબ ટ્રિબ્યુનલ સમક્ષ ચૂંટણી અરજી દાખલ કરવાનો છે. કાયદાની આ સ્થિતિ અને આ કેસની હકીકતો ધ્યાને લેતાં, જિલ્લા રજિસ્ટ્રારે વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવામાં કોઈપણ પ્રકારની ગેરકાયદેસરતા આચરી નથી. પરિણામે, આ સ્પેશિયલ સિવિલ એપ્લિકેશન નિષ્ફળ જાય છે અને તેને નામંજૂર કરવામાં આવે છે.”

૧૨. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે ઉપરોક્ત નિર્ણય પર આધાર રાખીને રજૂઆત કરી હતી કે, વધુમાં વધુ, અરજદાર કાયદેસર રીતે ચૂંટાયેલા સભ્ય હોવાનું કહી શકાય નહીં, પરંતુ એકવાર તેઓ ચૂંટાઈ જાય તે પછી, સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી(૧) હેઠળ તેમને દૂર કરવાનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી કારણ કે ચૂંટાયા પછી અરજદાર દ્વારા કોઈ વધુ ગેરલાયકાત વહોરવામાં આવી નથી.

૧૩. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે આ કોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવેલા એ મતલબના અવલોકનો પર ભારે આધાર રાખ્યો હતો કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી અને કલમ ૧૪૫-યુ નું સંયુક્ત વાંચન દર્શાવે છે કે આ જોગવાઈઓ તદ્દન બે અલગ અને ભિન્ન ક્ષેત્રોમાં કાર્ય કરે છે અને અમલમાં આવે છે. જોકે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમો ૭૬-બી અને ૧૪૫-યુ હેઠળના સત્તાવાળાઓના અધિકારક્ષેત્રની વિભાજક રેખા ભલે પાતળી હોઈ શકે પરંતુ તે આ બે જોગવાઈઓ હેઠળ ઉપયોગમાં લેવાના સત્તાવાળાઓના અધિકારક્ષેત્રના વ્યાપને સ્પષ્ટપણે નિર્ધારિત કરે છે. તેથી, એ બાબત નિર્દેશિત કરવામાં આવી હતી કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી(૧) ની જોગવાઈ ખૂબ જ ચોક્કસ અને સ્પષ્ટ છે અને માત્ર એવા જ કિસ્સામાં કે જ્યાં ચૂંટણી પછી નિર્દિષ્ટ મંડળીના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સનો કોઈ સભ્ય, સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેવા માટે કોઈ ગેરલાયકાત વહોરે છે, ત્યારે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬-બી(૧) હેઠળ સત્તાઓનો ઉપયોગ કરીને આવા સભ્યને દૂર કરી શકાય છે.

૧૪. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે ત્યારબાદ, ઇલેક્શન કમિશન, ઇન્ડિયા વિ. સાકા વેંકટ રાવ (ઉપર મુજબ) ના નિર્ણય પર અને વિશેષ કરીને નીચે મુજબના અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો હતો :

“૧૧. હાલના કેસને અનુચ્છેદ ૨૨૬ લાગુ પડવા અંગે અમે ઉપર જે અભિપ્રાય વ્યક્ત કર્યો છે તેને ધ્યાને લેતાં, અનુચ્છેદ ૧૮૨(૧) માત્ર એવા સભ્યોને જ લાગુ પડે છે કે જેઓ, અગાઉથી ચૂંટાઈ આવ્યા હોવાથી, તેમની ચૂંટણી પછી બનેલી ઘટનાઓના કારણોસર ગેરલાયકાતને આધીન બન્યા છે કે કેમ તે પ્રશ્નની ચર્ચામાં પ્રવેશવું બિનજરૂરી છે; પરંતુ અમારી સમક્ષ આ મુદ્દા પર સંપૂર્ણપણે થયેલી દલીલો સાંભળ્યા પછી, અમે તેના પર અમારો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવો યોગ્ય માનીએ છીએ, ખાસ કરીને જ્યારે બંને પક્ષોએ તેના સામાન્ય મહત્વને ધ્યાને રાખીને અમને તેમ કરવા વિનંતી કરી છે.

૧૨. બંધારણની સંબંધિત જોગવાઈઓ કે જેના પર આ પ્રશ્નનો નિર્ણય આધારિત છે તે નીચે મુજબ છે: ૧૮૦. (૩) જે રાજ્યના વિધાનમંડળના કોઈ ગૃહનો સભ્ય

(એ) અનુચ્છેદ ૧૮૧ ના ખંડ (૧) માં દર્શાવેલ કોઈપણ ગેરલાયકાતને આધીન બને; અથવા (બી) પરિસ્થિતિ અનુસાર, સ્પીકર અથવા ચેરમેનને સંબોધીને પોતાના હસ્તાક્ષરમાં લખાણ દ્વારા પોતાની બેઠક પરથી

રાજીનામું આપે, તો તે પરથી તેની બેઠક ખાલી થશે,

૧૯૧. (૧) કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યની વિધાનસભા અથવા વિધાન પરિષદના સભ્ય તરીકે પસંદ થવા માટે, અને સભ્ય રહેવા માટે ગેરલાયક ઠરશે

(એ) જો તે પ્રથમ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ ભારત સરકાર અથવા કોઈપણ રાજ્ય સરકાર હેઠળ, રાજ્યના વિધાનમંડળે કાયદા દ્વારા તેના ધારકને ગેરલાયક ન ઠેરવવા માટે જાહેર કરેલા હોદ્દા સિવાયનો, કોઈપણ લાભનો હોદ્દો ધરાવતો હોય; (બી) જો તે અસ્થિર મગજનો હોય અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા તેવો જાહેર કરવામાં આવ્યો હોય; (સી) જો તે નાદાર જાહેર થયેલ હોય અને નાદારીમાંથી મુક્ત થયો ન હોય; (ડી) જો તે ભારતનો નાગરિક ન હોય, અથવા તેણે સ્વેચ્છાએ કોઈ વિદેશી રાજ્યનું નાગરિકત્વ મેળવ્યું હોય, અથવા તે કોઈ વિદેશી રાજ્ય પ્રત્યે વફાદારી અથવા નિષ્ઠાની કોઈ સ્વીકૃતિ હેઠળ હોય; (ઈ) જો તે સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ તે રીતે ગેરલાયક ઠરેલ હોય.

૧૯૨. (૧) જો રાજ્યના વિધાનમંડળના કોઈ ગૃહનો સભ્ય અનુચ્છેદ ૧૯૧ ના ખંડ (૧) માં દર્શાવેલ કોઈપણ ગેરલાયકાતને આધીન બન્યો છે કે કેમ તે અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય, તો તે પ્રશ્ન રાજ્યપાલના નિર્ણય માટે મોકલવામાં આવશે અને તેમનો નિર્ણય આખરી રહેશે.

(૨) આવા કોઈપણ પ્રશ્ન પર કોઈપણ નિર્ણય આપતાં પહેલાં, રાજ્યપાલ ચૂંટણી પંચનો અભિપ્રાય મેળવશે અને તેવા અભિપ્રાય મુજબ કાર્ય કરશે.

૧૯૩. જો કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યની વિધાનસભા અથવા વિધાન પરિષદના સભ્ય તરીકે બેસે અથવા મતદાન કરે..... જ્યારે તે જાણતો હોય કે તે લાયક નથી અથવા તેનું સભ્યપદ ધરાવવા માટે ગેરલાયક છે, અથવા સંસદ કે રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓ દ્વારા તેને તેમ કરવા માટે પ્રતિબંધિત કરવામાં આવ્યો છે, તો તે જે પ્રત્યેક દિવસે તે રીતે બેસે અથવા મતદાન કરે તે દિવસ દીઠ પાંચસો રૂપિયાના દંડને પાત્ર રહેશે, જે રાજ્યને ચૂકવવાપાત્ર દેવા તરીકે વસૂલ કરવામાં આવશે.

૧૩. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, સંસદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૭ સાથે વંચાણે લેતાં અનુચ્છેદ ૧૯૧ (૧) (ઈ) હેઠળ ૧૯૪૨ માં સામાવાળાની દોષસિદ્ધિ અને સજાએ તેમને વિધાનસભાના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે બંને માટે ગેરલાયક ઠેરવ્યા હતા, કારણ કે ૧૫ મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ તેમની મુક્તિ પછીના પાંચ વર્ષનો સમયગાળો ચૂંટણીની તારીખ પહેલાં વીત્યો ન હતો. સામાવાળા ૧૫ મી માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ તેમની ઉમેદવારી નોંધાવ્યા પહેલાંથી જ આ રીતે ગેરલાયકાત હેઠળ હોવાથી, શું તેઓ અનુચ્છેદ ૧૯૨ ના અર્થમાં તે ગેરલાયકાતને આધીન "બન્યા" હોવાનું કહી શકાય. પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી

દલીલો ઉપર ટાકેલી જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં તે શબ્દના સાચા અર્થઘટન પર કેન્દ્રિત હતી.”

૧૫. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે ત્યારબાદ રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારે તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અગાઉથી જ રાજીનામું આપી દીધું છે. તેમણે તારીખ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ સભા બોલાવવા માટે સદર મંડળી દ્વારા તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવેલા એજન્ડા તરફ અદાલતનું ધ્યાન દોર્યું હતું અને સભાના આવા એજન્ડામાં ઉદ્દેખિત કામકાજ પૈકીનું એક કામકાજ અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા રાજીનામા પર વિચારણા કરવાનું હતું. તેથી, વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોર દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર દ્વારા તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવેલા રાજીનામા સામે કોઈ વિવાદ થઈ શકે નહીં. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે સભામાં સદર મંડળી દ્વારા તારીખ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અરજદારનું રાજીનામું સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું.

૧૬. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે સદર મંડળીની સમિતિના સભ્યપદેથી રાજીનામું એ અરજદાર તરફથી કરવામાં આવેલું એકતરફી કૃત્ય છે કે જેને સ્વીકૃતિની જરૂર રહેતી નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જે ક્ષણે અરજદારે તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ પોતાનું રાજીનામું રજૂ કર્યું, તે જ ક્ષણે તેમના તરફથી કરવામાં આવેલું કૃત્ય પૂર્ણ થઈ જાય છે અને અરજદાર સદર મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે રાજીનામું આપી ચૂક્યા

ગણાય. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તારીખ ૯મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ લેવાયેલો નિર્ણય અરજદારને લાગુ કરી શકાય નહીં કારણ કે અરજદારે સદર નિર્ણયની તારીખ પહેલાં અથવા તારીખ ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ વાદગ્રસ્ત હુકમની જાણ કરવામાં આવી તે પહેલાં પણ અગાઉથી જ રાજીનામું આપી દીધું હતું.

૧૭. પોતાની રજૂઆતના સમર્થનમાં, વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્ય વિ. ગોપાલ ચંદ્ર મિશ્રા અને અન્ય, કે જે (૧૯૭૮) ૨ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૩૦૧ માં અહેવાલ થયેલ છે, તે કેસના નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરી હતી કે હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપવું એ અરજદારનું એક એકતરફી કૃત્ય છે જેના પરિણામે હોદ્દાનો ત્યાગ થાય છે કે જેનો અર્થ હોદ્દાનો અંત આવવો અથવા હોદ્દાની સમાપ્તિ થાય છે.

૧૮. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે તેથી રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર દ્વારા રાજીનામું રજૂ કર્યા પછી સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત હુકમ બિનઅસરકારક અને નિર્રથક બની જશે. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે મોતી રામ વિ. પરમ દેવ અને અન્ય, કે જે (૧૯૯૩) ૨ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૭૨૫ માં અહેવાલ થયેલ છે, તે કેસના નિર્ણય પર વધુમાં આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરી હતી કે અરજદારે સમિતિના સભ્ય તરીકેના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપી દીધું છે અને આવું રાજીનામું અરજદાર દ્વારા તેની જાણ કરવામાં આવી તે તારીખથી અમલમાં આવશે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર

એક્ટ, ૧૯૬૧ માં કે કોઈપણ નિયમોમાં સદર મંડળીના કોઈપણ સભ્યના રાજીનામાને સ્વીકારવાની અને તેને અધિસૂચિત કરવાની કોઈ જોગવાઈ નથી અને તેથી, અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલું રાજીનામું તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ થી અમલમાં આવી ગયું છે અને તેથી, અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકેના હોદ્દા પરથી દૂર કરતો તારીખ ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ ટકી શકે નહીં.

૧૮. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે ત્યારબાદ સંજય જૈન વિ. નેશનલ એવિએશન કંપની ઓફ ઇન્ડિયા લિમિટેડ, કે જે (૨૦૧૮) ૧૪ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૪૮૨ માં અહેવાલ થયેલ છે, તે કેસના નિર્ણય પર આધાર રાખીને એવી રજૂઆત કરી હતી કે એકવાર રાજીનામું આપવાના અધિકારનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવે, પછી આવા રાજીનામાની સ્વીકૃતિ જરૂરી નથી, કારણ કે તે સ્વીકૃતિ માટેની જોગવાઈમાં વપરાયેલા શબ્દપ્રયોગ અથવા જરૂરી અન્ય કોઈપણ ઔપચારિકતા પર નિર્ભર રહેશે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કેસની હકીકતોમાં, સદર એક્ટમાં કે નિયમોમાં રાજીનામું સ્વીકારવા માટે કે અન્ય કોઈપણ ઔપચારિકતા નિર્ધારિત કરવામાં આવી નથી અને તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે અરજદારનું રાજીનામું તારીખ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ જ્યારે સદર મંડળી દ્વારા તેની સભામાં સ્વીકારવામાં આવ્યું ત્યારે અમલમાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે તેથી રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર દ્વારા રાજીનામું રજૂ કરવાનું કૃત્ય એ તેમના તરફથી કરવામાં આવેલું એક એકતરફી

કૃત્ય છે કારણ કે રાજનામાની સ્વીકૃતિની આવી કોઈ આવશ્યકતા નથી અને તેથી, વાદગ્રસ્ત હુકમ ટકી શકે નહીં. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રાજનામું તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ થી ગણવું પડશે અને એકવાર અરજદારે રાજનામું આપી દીધું હોય પછી અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે દૂર કરવાનો કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો નથી.

૨૦. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે ત્યારબાદ (૨૦૧૭) ૧૩ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૫૧ માં અહેવાલ થયેલ અરજદારના કેસમાં અહેવાલ થયેલ અરજદારના કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલતના નીચે મુજબના અવલોકનો પર આધાર રાખ્યો હતો:

“૫૧. કલમ ૭૬બી(૧) મંડળીના હોદ્દેદારને દૂર કરવાની કલ્પના કરે છે જો રજિસ્ટ્રારને ખાતરી થાય કે આપો હોદ્દેદાર સદર કલમ હેઠળ નિર્દિષ્ટ કરેલા ગેરવર્તણૂકો પૈકીના કોઈપણ એક માટે દોષિત છે. પેટા-કલમ (૨) રજિસ્ટ્રારને આવા હોદ્દેદારને જે મંડળીમાંથી હોદ્દેદારને દૂર કરવામાં આવ્યા હોય તે મંડળીમાં તેમજ અન્ય કોઈપણ મંડળીમાં વૈધાનિક મહત્તમ મર્યાદાને આધીન રહીને રજિસ્ટ્રાર દ્વારા નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તેટલા સમયગાળા માટે કોઈપણ હોદ્દા માટે ચૂંટણી લડવા અથવા કોઈપણ હોદ્દો ધરાવવા માટે ગેરલાયક ઠરાવવાની વધુમાં સત્તા આપે છે. પેટા-કલમ (૨) ની ભાષા પરથી, અમને જણાય છે કે જે પ્રત્યેક હોદ્દેદાર સામે કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ દૂર કરવાનો હુકમ પસાર કરવામાં આવ્યો હોય, તેવા

પ્રત્યેક હોદ્દેદારને ગેરલાયક ઠરાવવા માટે રજિસ્ટ્રાર બંધાયેલા નથી. પેટા-કલમ (૨) ના લખાણને ધ્યાને લેતાં, જે જણાવે છે કે “રજિસ્ટ્રાર ...નિર્દેશ આપી શકશે કે આ રીતે દૂર કરાયેલા હોદ્દેદાર ગેરલાયક ઠરશે.....”, ગેરલાયક ઠરાવવાની સત્તા વિવેકાધીન છે.

પર. પેટા-કલમ (૨) ની મૂળભૂત આવશ્યકતા એ છે કે તે હેઠળની સત્તાનો ઉપયોગ માત્ર મંડળીના એવા જ હોદ્દેદાર સામે કરી શકાય કે જેમને અગાઉથી જ હોદ્દા પરથી દૂર કરવામાં આવ્યા હોય. તેથી, જે હકીકતલક્ષી આધાર પર કલમ ૭૬બી ની પેટા-કલમ (૧) અને પેટા-કલમ (૨) હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની હોય તે સમાન હોવો અનિવાર્ય છે જોકે જે કારણો અને તર્ક આધાર પર બંનેમાંથી કોઈપણ પેટા-કલમ હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની હોય તે ભિન્ન હોઈ શકે છે. કોઈ ચોક્કસ કેસમાં ગેરવર્તણૂકની તીવ્રતા અને ગંભીરતાને આધારે, હોદ્દા પરથી દૂર કરવાની [કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ] માત્ર કાર્યવાહી પૂરતી હોઈ શકે છે અને ન્યાયના ઉદ્દેશોને પરિપૂર્ણ કરી શકે છે. જ્યારે અમુક કેસોમાં બંને પેટા-કલમો હેઠળ કાર્યવાહી જરૂરી બની શકે છે. પરંતુ કોઈપણ સંજોગોમાં કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ કાર્યવાહી કર્યા વિના માત્ર કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ કાર્યવાહી કરવાની પરવાનગી નથી. એ પણ શક્ય છે કે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં, ગેરવર્તણૂકના સ્વરૂપ અને હોદ્દેદાર દ્વારા ઉદ્બંધન કરાયેલી કાનૂની જવાબદારીના આધારે, હકીકતો રજિસ્ટ્રારને પેટા-કલમ (૧) હેઠળ માત્ર દૂર કરવાનો હુકમ પસાર કરવા માટે જ નહીં પરંતુ પેટા-કલમ (૨) હેઠળ ગેરલાયકાતનો હુકમ પસાર કરવા માટે પણ વાજબી ઠેરવી શકે

છે એટલું જ નહીં પણ તેમને તે માટે બાધ્ય પણ કરી શકે છે. આ બધું દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગો તથા આવી હકીકતોને સુસંગત કાયદાની યોજના પર આધાર રાખે છે. પરિવર્ત્ય પરિબલો ઘણા બધા છે.”

૨૧. તેથી એ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે રજિસ્ટ્રાર દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત હુકમ સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ તેમના દ્વારા વાપરવામાં આવેલી સત્તાના દુરુપયોગ સિવાય બીજું કંઈ નથી કારણ કે તે કેસની હકીકતોમાં વાપરવાની એક વિવેકાધીન સત્તા છે.

૨૨. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે તારીખ ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અરજદાર જિલ્લા રજિસ્ટ્રાર સમક્ષ ઉપસ્થિત ન હતા કારણ કે તેમણે મુદત માટેની અરજી દાખલ કરી હતી અને મુદત માટેની આવી અરજી પર વિચારણા કર્યા વિના કે કોઈ હુકમ પસાર કર્યા વિના, સામાવાળા-જિલ્લા રજિસ્ટ્રારે અરજદારને સુનાવણીની તક આપ્યા વિના તેમને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે દૂર કરતો તારીખ ૦૮.૦૮.૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કર્યો હતો. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો ભંગ થયો છે અને વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરવામાં સામાવાળાએ અયોગ્ય ઉતાવળ દર્શાવી છે કારણ કે સામાવાળાને અરજદાર દ્વારા મૌખિક રીતે જાણ કરવામાં આવી હતી કે તેમણે તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ રાજીનામું આપી દીધું છે. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે તેથી સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત હુકમ કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવો

જરૂરી છે.

૨૩. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે વૈકલ્પિક રીતે, અન્ય રજૂઆતોને બાધ પહોંચાડ્યા વિના, એવી રજૂઆત કરી હતી કે એવું માની લઈએ કે અરજદાર દ્વારા તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવેલું રાજીનામું એકતરફી કૃત્ય કહી શકાય નહીં, તો પછી તારીખ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ સદર મંડળી દ્વારા રાજીનામું સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું કે જે તારીખ ૮મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના વાદગ્રસ્ત હુકમની જાણ કરવામાં આવી તે પહેલાંનું છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે એ વિવાદમાં નથી કે વાદગ્રસ્ત હુકમની બજવણી તારીખ ૧૪મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ થઈ હતી અને એ પણ સુસ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિ છે કે જ્યાં સુધી અને જ્યાં લગી હુકમની જાણ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી તે અમલમાં આવતો નથી. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વાદગ્રસ્ત હુકમ શૂન્યવત છે કારણ કે, કોઈપણ સંજોગોમાં, અરજદારે કાં તો તારીખ ૭મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અથવા તારીખ ૧૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ જ્યારે તેમનું રાજીનામું સ્વીકારવામાં આવ્યું ત્યારે અગાઉથી જ રાજીનામું આપી દીધું છે કે જે વાદગ્રસ્ત હુકમની જાણ કરવાની તારીખ પહેલાંનું છે.

૨૪. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે કોઈપણ સંજોગોમાં કેસની હકીકતોમાં સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) લાગુ થઈ શકે નહીં કારણ કે અરજદાર ચૂંટાયા પછી ગેરલાયક ઠર્યા ન હતા.

વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે જ્યારે તારીખ ૩૦મી જુલાઈ, ૨૦૨૦ ના રોજ વાદગ્રસ્ત કારણદર્શક નોટિસ બહાર પાડવામાં આવી હતી, ત્યારે વર્ષ ૨૦૧૮ માં અરજદારનો ગેરલાયકાતનો સમયગાળો અગાઉથી જ પૂર્ણ થઈ ગયો હતો અને તેથી, કારણદર્શક નોટિસ બહાર પાડવાની તારીખે અરજદાર ગેરલાયક ન હતા. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોર દ્વારા એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વધુમાં વધુ સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૯૬ હેઠળ અરજદારની ચૂંટણીને પડકારી શકાયો હોત પરંતુ સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળની સત્તાઓ અને અધિકારક્ષેત્રનો ઉપયોગ કરી શકાયો ન હોત. વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોરે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ બહાર પાડવામાં આવેલી તારીખ ૨૨મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ની કારણદર્શક નોટિસ માત્ર એ બાબત સુનિશ્ચિત કરવાના ઉદ્દેશ્યથી છે કે અરજદાર મહેસાણા ડિસ્ટ્રિક્ટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ લિમિટેડની ચૂંટણીમાં ભાગ ન લઈ શકે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર એક્ટ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળના અધિકારક્ષેત્રનો પણ એ રીતે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો હતો જેથી અરજદારને સભ્ય બનવા અથવા કોઈપણ સહકારી મંડળીની ચૂંટણીમાં ભાગ લેવા માટે ગેરલાયક ઠરાવી શકાય. તેથી વિદ્વાન સિનિયર વકીલ શ્રી ઠાકોર દ્વારા રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કોઈપણ દ્રષ્ટિએ, વાદગ્રસ્ત હુકમ અસમર્થનીય છે અને કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાને પાત્ર છે.

સામાવાળા તરફે રજૂઆતો:

૨૫. વિદ્વાન મદદનીશ સરકારી વકીલ શ્રી વિનય વિશન દ્વારા સહાયિત વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી કમલ ત્રિવેદીએ રજૂઆત કરી હતી કે ઘટનાક્રમનું અવલોકન કરતાં, તે સ્પષ્ટ થાય છે કે અરજદાર પોતે ચૂંટણી લડવા માટે લાયક નથી તે બાબતથી વાકેફ હોવા છતાં, અરજદારે તારીખ ૧ લી જુલાઈ, ૨૦૧૭ ના રોજ ઉમેદવારી નોંધાવી હતી. અરજદારે એ બાબતનો પણ વિવાદ કર્યો નથી કે તેઓ તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમ મુજબ કોઈપણ મંડળીના સભ્ય બનવા અથવા સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ ગેરલાયક ઠર્યા હતા.

૨૬. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી ત્રિવેદીએ અદાલતનું ધ્યાન એ હકીકત તરફ દોર્યું હતું કે અરજદાર અગાઉથી જ સહકારી મંડળીના સભ્ય હોવા છતાં અને પોતાનું રાજીનામું આપ્યા વિના, તેઓ ફરીથી મંડળીની ચૂંટણીમાં ઊભા રહ્યા હતા. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારનું વર્તન કાયદાની જોગવાઈઓ તેમજ આ અદાલત અને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા હુકમોની વિરુદ્ધ છે.

૨૭. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી ત્રિવેદીએ ત્યારબાદ સદર નિયમોના નિયમ ૩૨, જે સમિતિના સભ્યો માટેની લાયકાતોની જોગવાઈ કરે છે અને ખાસ કરીને સદર નિયમોના પેટા-નિયમ (સી) અને નિયમ ૩૨(૧-એ) નો તે બાબત નિર્દેશિત કરવા સંદર્ભ આપ્યો હતો કે નિયમ ૩૨ અને કલમ ૭૬બી ની જોગવાઈ સ્વતંત્ર જોગવાઈઓ છે. ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૧૪૫એ થી

૧૪૫ઝેડ ની જોગવાઈઓનો પણ સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો, જે મંડળીના સભ્યની ચૂંટણીના સંબંધમાં લેવાના થતા અસરકારક પગલાંઓની જોગવાઈ કરે છે અને ખાસ કરીને કલમ ૧૪૫એફ અને ૧૪૫યુ, જે કલમ ૭૬બી ની જોગવાઈઓની સરખામણીએ કોઈપણ સભ્યની ચૂંટણીને પડકારવા માટેની જોગવાઈ કરે છે. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) નું હેતુલક્ષી અર્થઘટન કરવું જરૂરી છે કારણ કે અરજદાર ચૂંટણી પહેલાં ગેરલાયક ઠર્યા હતા અને તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમ મુજબ ચૂંટણી પછી પણ ગેરલાયક રહેવાનું ચાલુ રહ્યું હતું, જે હુકમે અરજદારના ત્રણ વર્ષના ગેરલાયકાતના સમયગાળા માટે આખરીપણું પ્રાપ્ત કર્યું છે. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે મંડળીના સભ્ય બનવા અથવા સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે ગેરલાયક હોવા છતાં અરજદાર મંડળીનો ગેરલાભ ઉઠાવી શકે નહીં.

૨૮. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલ શ્રી ત્રિવેદીએ ત્યારબાદ રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા રાજીનામાના સંબંધમાં હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નો રહેલા છે, કારણ કે સામાવાળાના જણાવ્યા મુજબ, અરજદારે વાદગ્રસ્ત હુકમની તારીખ એટલે કે ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ પહેલાં કોઈ રાજીનામું રજૂ કર્યું નથી કેમ કે અરજદારનું રાજીનામું મંડળી દ્વારા તારીખ ૧૦.૦૯.૨૦૨૦ ના રોજ સ્વીકારવામાં આવ્યું હતું. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ત્યારબાદ એવી રજૂઆત કરી હતી કે ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૧૫૫ હેઠળ રિવિઝન દાખલ કરીને

અરજદારને ઉપલબ્ધ વૈકલ્પિક ઉપાયને ધ્યાને લેતાં આ અરજી ગ્રાહ્ય રાખવાપાત્ર નથી. ૨૦૧૬ એસ.સી.સી. ઓનલાઈન ગુજ. ૩૮૮૪ માં રિપોર્ટ થયેલ મુકેશ ભંવરલાલ ભંડારી અને અન્ય વિ. યુકો બેંક અને અન્ય તેમજ ૨૦૧૫ (૬) સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૭૭૩ માં રિપોર્ટ થયેલ યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા વિ. મેજર જનરલ શ્રીકાંત શર્મા અને અન્ય ના કેસમાં આ અદાલતના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો. હકીકતના વિવાદિત પ્રશ્નોને ધ્યાને લેતાં અરજી ગ્રાહ્ય રાખવાપાત્ર નથી તેવી રજૂઆતના સંબંધમાં, (૨૦૧૫) ૮ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૪૩૩ માં રિપોર્ટ થયેલ સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. એમ.કે. જોસ ના કેસમાં તેમજ ૨૦૦૮(૩) એમ.એચ.એલ.જે. ૧૫૬ માં રિપોર્ટ થયેલ નયના તે જ્ઞાનોબા પવાર (પાટીલ) ની પુત્રી વિ. વિમલ તે નંદકિશોર મુંદડા ની પત્ની ના કેસ પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો.

૨૯. ત્યારબાદ, કઈ વ્યક્તિ મંડળીના સભ્ય બની શકે છે તે દર્શાવવા માટે ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૨૨(૨એ) નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. હુકમની જાણ કરવાના સંબંધમાં કલમ ૩૬ ના બીજા પરંતુકની જોગવાઈઓ પર તેમજ ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૧૫૩(જ) પર તે દર્શાવવા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે કલમ ૭૬બી હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલો હુકમ, હુકમની તારીખથી અમલમાં આવે છે અને તેની જાણ કર્યાની તારીખથી નહીં. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે રજૂઆત કરી હતી કે, તેથી, સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ તે જ

દિવસથી અમલમાં આવે છે કારણ કે તે તે જ દિવસે રવાના કરવામાં આવ્યો હતો, જે રેકૉર્ડ પર રજૂ કરવામાં આવેલા જાવક રજિસ્ટરના ઉતારા પરથી સ્પષ્ટ થાય છે.

૩૦. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે ત્યારબાદ રજૂઆત કરી હતી કે રાજીનામું આપવાનું કૃત્ય એ દ્વિપક્ષીય કૃત્ય છે અને અરજદાર તરફથી રજૂઆત કરવામાં આવી છે તે મુજબ એકપક્ષીય કૃત્ય નથી. આવી રજૂઆતના સમર્થનમાં, તે નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું હતું કે ગોપાલ ચંદ્ર મિશ્રા અને અન્ય (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંના ચુકાદા પર અરજદાર દ્વારા રાખવામાં આવેલો આધાર આ કેસની હકીકતોમાં લાગુ પાડી શકાય નહીં, કારણ કે સદર કેસમાં હકીકતો હાઇકોર્ટના વર્તમાન ન્યાયાધીશના રાજીનામાને સંબંધિત હતી અને અરજદાર બંધારણીય સત્તાધિકારી સાથે સમાનતાનો દાવો કરી શકે નહીં તેમજ એવી દલીલ કરી શકે નહીં કે સહકારી મંડળીના સભ્ય દ્વારા રાજીનામું આપવાની હકીકત એ એકપક્ષીય કૃત્ય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે બંધારણીય જોગવાઈ હાઇકોર્ટના વર્તમાન ન્યાયાધીશ તરફથી રાજીનામું આપવા માટે એકપક્ષીય કૃત્ય નિયત કરે છે અને તેથી, તે હાલના કેસની હકીકતોમાં લાગુ કરી શકાય નહીં.

૩૧. (૧૯૯૭) ૧ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૭૫૪ માં રિપોર્ટ થયેલ ડો. બલજીત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ હરિયાણા ના કેસમાંના નિર્ણય પર એવી રજૂઆત કરવા માટે આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે જ્યાં સુધી રાજીનામાના સ્વીકારની જાણ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી, અરજદાર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહે છે અને અરજદારે મંડળીના સભ્ય તરીકે રાજીનામું આપ્યું છે અથવા પોતાનો હોદ્દો છોડી

દીધો છે તેમ કહી શકાય નહીં.

૩૨. વિદ્વાન એડવોકેટ જનરલે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે તારીખ ૦૮.૦૮.૨૦૨૦ નો વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરીને અરજદાર દ્વારા આક્ષેપ કરવામાં આવ્યા મુજબ કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો કોઈ ભંગ થયો નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સામાવાળા સત્તાધિકારી દ્વારા અરજદારને સુનાવણીની પૂરતી તક આપવામાં આવી હતી, તેમ છતાં, અરજદારે આવી તકનો ક્યારેય લાભ લીધો ન હતો અને કોઈને કોઈ બહાને સમય મેળવવા અરજ કરી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તારીખ ૦૮.૦૮.૨૦૨૦ ના રોજ પણ, અરજદાર સુનાવણી માટે ઉપસ્થિત રહ્યા ન હતા અને મુદત માંગતી એક ઢાંચાબદ્ધ અરજી મોકલી આપી હતી અને તારીખ ૭ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવ્યું હોવાનો આક્ષેપ કરાયેલા પોતાના રાજીનામાના સંબંધમાં અરજદાર દ્વારા કોઈ ખુલાસો કરવામાં આવ્યો ન હતો. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારનું આવું વર્તન સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે અરજદારે તારીખ ૭ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ ક્યારેય રાજીનામું આપ્યું ન હતું અને કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોના ભંગના સંબંધમાં અરજદાર દ્વારા કરવામાં આવેલી ફરિયાદ આ કેસની હકીકતોમાં ટકી શકે તેમ નથી. એવી રજૂઆત કરવા માટે એ.આઈ.આર. ૧૯૬૨ સુપ્રીમ કોર્ટ ૬૪૬ માં રિપોર્ટ થયેલ રોશન લાલ મહેરા વિ. ઈશ્વર દાસ ના કેસમાંના નિર્ણય પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો કે કુદરતી ન્યાયના નિયમોનું અનુમાન ટ્રિબ્યુનલના સ્વરૂપ, તેની તપાસના વ્યાપ અને કાયદાના ઉદ્દેશ્યો પાર પાડવા

માટે કાયદા દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવેલા પ્રક્રિયાના વૈધાનિક નિયમો પરથી કરવાનું રહે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે માત્ર એવા સંજોગો કે કાયદા દ્વારા નિયત કરવામાં આવેલી પ્રક્રિયામાં પુરાવો સામાન્ય અદાલતો માટે નિર્ધારિત પદ્ધતિ અનુસાર નોંધવો જરૂરી નથી અને તેના અભાવનો અર્થ અનિવાર્યપણે એવો થતો નથી કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો ભંગ થયો છે. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કેસની હકીકતોમાં જ્યારે એ બાબત વિવાદમાં નથી કે અરજદાર ગેરલાયક ઠર્યા હતા અને ગેરલાયક રહેવાનું ચાલુ રહ્યું હતું અને તેથી ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે તેમને મંડળીના સભ્યના હોદ્દા પરથી દૂર કરવા જરૂરી છે. ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈ લાગુ કરવા માટે અરજદાર ચૂંટાયા પછી ગેરલાયક ઠરેલા હોવા જોઈતા હતા તેવી અરજદારની મુખ્ય દલીલના સંબંધમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર ચૂંટાવાના સમયે ગેરલાયક હોવા છતાં તેઓ લાયક છે તેમ કહી શકાય નહીં. તે નિર્દેશિત કરવામાં આવ્યું હતું કે અરજદાર પોતાની ચૂંટણી પછી પણ ગેરલાયક રહેવાનું ચાલુ રહ્યું હતું અને તેથી, ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ હેઠળ નિર્ધારિત ચોથી સંભાવના, કે અરજદાર ગેરલાયક ઠરેલા છે, તે સામાવાળાને અરજદારને મંડળીના સભ્ય તરીકે દૂર કરવાની હકૂમત આપે છે. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે ૧૯૬૧ ના સદર અધિનિયમની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ ના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭

હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરતી વખતે કોઈ દખલગીરી કરવાની જરૂર નથી.

ઈન્ટરવીનર તરફે રજૂઆતો:

૩૩. વિદ્વાન વકીલ શ્રી શિવાંગ જાનીની મદદ મેળવતા વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી પ્રકાશ જાનીએ રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર ચૂંટાયા પછી પણ તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમના આધારે ગેરલાયક ઠરેલા રહે છે. તેમણે વધુમાં રજૂઆત કરી હતી કે ગેરલાયકાત માટેની કાર્યવાહી ક્યા તબક્કે શરૂ થવી જોઈતી હતી તે બાબત મહત્વપૂર્ણ નથી કારણ કે અરજદારે તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના રોજ ત્રણ વર્ષ માટેની ગેરલાયકાત વહોરી લીધી હતી. સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ મુજબ ગેરલાયક ઠર્યા પછી પણ અરજદાર સહકારી મંડળીના સભ્ય રહ્યા હતા અને તેમણે રાજીનામું આપી દેવું જોઈતું હતું. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાનીએ આ કોર્ટ તેમજ સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણયોની તારીખોનો સંદર્ભ આપ્યો હતો અને ધ્યાન દોર્યું હતું કે અરજદારે સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોની અવગણના કરીને તારીખ ૩૧.૦૫.૨૦૧૭ સુધી સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા હતા અને બીજા પાંચ વર્ષ માટે તારીખ ૦૨.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ ચૂંટણી લડ્યા હતા. તેથી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદારની ગેરલાયકાત નક્કી કરવાનો સમયગાળો તારીખ ૨ જુલાઈ, ૨૦૧૭ છે કે જે વર્ષ ૨૦૧૫ થી ૨૦૧૮ સુધીની ત્રણ વર્ષની ગેરલાયકાતની અંદર આવે છે. વિદ્વાન વરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાનીએ સુપ્રીમ કોર્ટના નીચે મુજબના નિર્ણયો પર ભારે મદાર રાખ્યો હતો :

(૧) પુંડલિક વિ. ડિસ્ટ્રિક્ટ કેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર, કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ, ચંદ્રપુર અને અન્ય, (૧૯૯૧) ૨ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૪૨૩ માં અહેવાલ થયેલ, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે :

“૧૧. જોકે, શ્રી સંઘી એવી રજૂઆત કરે છે કે, "કસૂર કરે છે" અથવા "ગેરલાયક ઠરે છે" તે શબ્દપ્રયોગ વર્તમાનકાળમાં હોવાથી કલમ ૭૩એફએફ અમલમાં આવ્યા પછી કસૂર થયેલી હોવી જોઈએ અને તેમની કસૂર, જો કોઈ હોય તો પણ, તે તારીખ પહેલાંની હતી અને તે તારીખ પછીની ન હતી. અમે આ રજૂઆત સ્વીકારવા સહમત થઈ શકતા નથી. જે દિવસે હમો તેની નિયત તારીખે લેણો થાય છે, તે દિવસે ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા પરિણામે કસૂર બને છે અને તે કસૂર જ્યાં સુધી તેની ભરપાઈ ન થાય ત્યાં સુધી દિવસ-પ્રતિદિન ચાલુ રહે છે. ચૂકવણી ન થાય ત્યાં સુધી ત્યારપછીનો દરેક દિવસ કસૂર કરવા પરિણામે છે અને તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે કસૂર માત્ર નિયત તારીખે જ હોઈ શકે અને ત્યારપછી કોઈ કસૂર નહીં પરંતુ માત્ર જવાબદારી રહે. આ સિદ્ધાંત દ્વારા વિચારણા કરતાં, અપીલકર્તાએ તેમના ડિરેક્ટરપદના પ્રથમ દિવસે અને હમો અથવા હમાઓ ચૂકવાયા ન હતા ત્યાં સુધીના ત્યારપછીના દરેક દિવસે કસૂર કરી હોવાનું કહી શકાય. તેથી, આ રજૂઆત નામંજૂર કરવાની રહે છે.

૧૨. એ જ રીતે, અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી જ કસૂર કરવામાં આવી હોવી જોઈએ તેવી રજૂઆત પણ એ જ આધાર પર નામંજૂર કરવાની રહે છે

કે અધિનિયમ અમલમાં આવતાંની સાથે જ અપીલકર્તા કસૂરદાર હતા અને જ્યાં સુધી તે કસૂર ચાલુ રહી ત્યાં સુધી તેમણે પુનઃચુકવણી ન થાય ત્યાં સુધી કસૂર કરી હોવાનું ગણવું જોઈએ.”

(૨) રાજેન્દ્ર સિંહ રાણા અને અન્ય વિ. સ્વામી પ્રસાદ મૌર્ય અને અન્ય,
(૨૦૦૭) જ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૨૭૦ માં અહેવાલ થયેલ, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે :

“૩૧. દસમી અનુસૂચિના ફક્ત ૨ અને ફક્ત ૩ ના વ્યાપ પર, કયા સમય-બિંદુને પ્રસ્તુત ગણવું જોઈએ તેના ખાસ સંદર્ભ સાથે નોંધપાત્ર દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હતી. જ્યારે બી.એસ.પી. ના નેતા તરફે એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે રાજકીય પક્ષનું સભ્યપદ સ્વેચ્છાએ છોડી દેવાના સમયે જ જવાબદારી કે ગેરલાયકાત વહોરાય છે, ત્યારે પક્ષ છોડનારા ૩૭ ધારાસભ્યોના જણાવ્યા અનુસાર, પ્રસ્તુત સમય એવો સમય છે જ્યારે સ્પીકર ગેરલાયકાત માટેની અરજ પર નિર્ણય લે છે. ઉપરોક્તના અનુસંધાન તરીકે, એક તરફ એવી દલીલ છે કે જો જે દિવસે ગેરલાયકાત વહોરવામાં આવે તે દિવસે ફક્ત ૩ ની શરતો મુજબ કોઈ વિભાજન થયું ન હોય, તો પક્ષનું પોતાનું સભ્યપદ છોડી દેનારા તે ગેરલાયક વ્યક્તિઓને ગેરલાયક જાહેર કરવા જ જોઈએ, બીજી તરફ એવી દલીલ છે કે જો સ્પીકર નિર્ણય લે તે સમય સુધીમાં, જે વ્યક્તિઓને ગેરલાયક ઠેરવવા માંગવામાં આવે છે તેઓ એવું દર્શાવવા સક્ષમ હોય કે

મૂળ પક્ષમાં વિભાજન થયું છે અને તે સમય સુધીમાં તેમની પાસે ધારાસભા પક્ષના એક તૃતીયાંશ સભ્યોનું સંખ્યાબળ છે, તો સ્પીકરે અનિવાર્યપણે તે વિભાજન સ્વીકારવું પડશે અને ગેરલાયકાત માટેની અરજી નામંજૂર કરવી પડશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ દલીલ અનુસાર સ્પીકર દ્વારા નિર્ણય લેવાના સમય સુધીના તમામ બનાવોની નોંધ ગેરલાયકાતના પ્રશ્નનો નિર્ણય કરતી વખતે તેમના દ્વારા લેવાની રહે છે. તેઓ હાઈકોર્ટના વિદ્વાન મુખ્ય ન્યાયમૂર્તિએ જેને વ્યક્તિઓ દ્વારા મૂળ પક્ષ સાથેના પોતાના સંબંધો તોડી નાખવા અને ત્યારબાદ પક્ષ છોડનારાઓ સાથે જોડાઈ જવાના સ્નોબોલિંગ અસર તરીકે ઓળખાવેલ છે તેને સ્વીકારવાની હિમાયત કરે છે અને આ નિર્ણયને મૂળ પક્ષ સાથેના તેમના સંબંધો તોડી નાખવાના કથિત સમય સુધી સીમિત ન રાખવાની હિમાયત કરે છે.”

(૩) શ્રીમંત બાળાસાહેબ પાટીલ વિ. સ્પીકર, કાર્ણટક લેજિસ્લેટિવ એસેમ્બલી અને અન્ય, ૨૦૨૦ (૨) સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૫૯૫ માં અહેવાલ થયેલ, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કરવામાં આવ્યું છે :

“૮૫. અરજદારો દ્વારા એવી પણ દલીલ કરવામાં આવી હતી કે ગેરલાયકાતની અરજીઓ પર કાર્યવાહી કરવાની હકૂમત સ્પીકર પાસે નથી, કારણ કે અરજદારોએ રાજીનામું આપી દીધું હોવાથી તેઓ હવે એવા સભ્યો રહ્યા ન હતા કે જેમને ગેરલાયક ઠેરવી શકાયા હોત. આ મુદ્દો રિટ

પિટિશન (સી) નં. ૯૯૨/૨૦૧૯ અને રિટ પિટિશન (સી) નં.
૧૦૦૩/૨૦૧૯ ના અરજદારોને લાગુ પડતો નથી કારણ કે તેમણે પોતાનું
રાજીનામું રજૂ કર્યું ન હતું.

૮૮. તેથી, સ્પષ્ટપણે એવો નિષ્કર્ષ કાઢી શકાય કે આપણા લોકશાહીના
સ્વાસ્થ્ય પર પક્ષપલટાની જે નોંધપાત્ર અસર પડે છે તેને ઓળખીને
પક્ષપલટાના દૂષણને ડામવા માટે દસમી અનુસૂચિ લાવવામાં આવી હતી. ૯૧
મો બંધારણીય સુધારો પણ ઉપરોક્ત ઢ્રષ્ટિકોણને સમર્થન આપે છે કે
પક્ષપલટાના દૂષણને રોકવા માટે કાયદાને વધુ મજબૂત બનાવવાની જરૂર હતી.
ઉપરોક્ત સુધારા દ્વારા બંધારણમાં અનુચ્છેદો ૭૫(૧-બી), ૧૬૪(૧-બી) અને
૩૬૧-બી દાખલ કરવામાં આવ્યા હતા. આ જોગવાઈઓ દસમી અનુસૂચિ હેઠળ
ગેરલાયક ઠરેલી કોઈપણ વ્યક્તિને ગેરલાયકાતની તારીખથી લઈને તેમના
હોદ્દાની મુદત પૂરી થાય તે તારીખ સુધી અથવા જો તેઓ ધારાસભામાં પુનઃ
ચૂંટાય, તે બેમાંથી જે વહેલું હોય ત્યાં સુધી, મંત્રી તરીકે નિમણૂક મેળવવા પર
અથવા કોઈપણ વળતરયુક્ત રાજકીય હોદ્દો ધારણ કરવા પર પ્રતિબંધ મૂકે છે.

૯૩. આથી, એમાં કોઈ શંકા નથી કે ગેરલાયકાત એ તારીખ સાથે સંબંધિત
છે જે તારીખે પક્ષપલટાનું આવું કૃત્ય થાય છે. રાજીનામું રજૂ કરવાથી આ સંદર્ભમાં
સ્પીકરની હકૂમત પર કોઈ અસર પડતી નથી. આ તબક્કે અમે ડી. સંજીવૈયા વિ.
ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલ, આંધ્ર પ્રદેશ, એ.આઈ.આર. ૧૯૬૭ એસ.સી. ૧૨૧૧ ના
કેસનો ઉલ્લેખ કરી શકીએ છીએ, જેમાં આ કોર્ટે ઠરાવ્યું છે કે:

“૫. તેથી, હાલના કેસમાં, સદર અધિનિયમના ભાગ ૩ નો સંદર્ભ લીધા વિના સદર અધિનિયમની કલમ ૧૫૦ નું અલગથી અર્થઘટન કરવું સ્વીકાર્ય નથી, કે જે ભાગ ચૂંટાયેલા ઉમેદવારની ચૂંટણીને પડકારવા માટેનું તંત્ર નિર્ધારિત કરે છે. જ્યારે ચૂંટણી પંચ દ્વારા ઇલેક્શન ટ્રિબ્યુનલને ચૂંટણી અરજી મોકલવામાં આવે અને બાદમાં ટ્રિબ્યુનલ આ બાબત હાથ પર લે, ત્યારે સદર અરજીનો નિકાલ કાયદા અનુસાર કરવાનો રહે છે. કાર્યવાહીના અંતે ટ્રિબ્યુનલે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે ચૂંટાયેલા ઉમેદવારે ચૂંટણીમાં કોઈ ભ્રષ્ટ આચરણ કર્યું છે કે નહીં અને બીજું, તેણે એ નક્કી કરવાનું રહે છે કે બીજા સામાવાળાને વિધિવત રીતે ચૂંટાયેલા જાહેર કરવા જોઈએ કે નહીં. ચૂંટાયેલો ઉમેદવાર પોતાની સામે દાખલ કરવામાં આવેલી ચૂંટણી અરજીમાંથી ધારાસભામાં પોતાની બેઠક પરથી રાજીનામું આપીને છૂટી શકે નહીં, તેના રાજીનામા પાછળનું કારણ ભલે ગમે તે હોય...” તેથી, ઉપરોક્ત સિદ્ધાંત તે મુજબ અપનાવી શકાય, જેમાં ગેરલાયકાતનો ડાઘ રાજીનામાથી ભૂંસાઈ જતો નથી, જો પક્ષપલટો રાજીનામાની તારીખ પહેલાં થયો હોય.”

૩૪. ઇલેક્શન કમિશન, ઇન્ડિયા વિ. સાકા વેંકટ રાવ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પર મૂકવામાં આવેલા આધારના સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે તે હાલના કેસની હકીકતોમાં લાગુ પડશે નહીં કારણ કે સદર નિર્ણયમાં અરજદારે ગેરલાયકાત વહોરી લીધી હતી. એવી રજૂઆત

કરવા માટે રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટની કલમ ૭(બી), ૩૬(૧), ૮૦ અને ૧૦૦ ની જોગવાઈઓનો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો કે કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ અનુરૂપે ૧૯૨ ની જોગવાઈઓ કરતાં તદ્દન ભિન્ન છે અને તેથી, તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમ અનુસાર અરજદારે વહોરેલી ગેરલાયકાત તેઓ સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી પણ ચાલુ રહે છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વાદગ્રસ્ત હુકમ માત્ર સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૮(બી) હેઠળ પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમનો અમલ કરવા માટે જ પસાર કરવામાં આવ્યો છે.

૩૫. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાનીએ ત્યારબાદ રજૂઆત કરી હતી કે મહેસાણા ડિસ્ટ્રિક્ટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ લિમિટેડના અધ્યક્ષ તરીકે અરજદારે આચરેલી અનિયમિતતાઓને ધ્યાને લેતાં, અરજદારને ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હતા જેની સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી અને તેથી, રાજીનામું રજૂ કરવાની ચુકિત અપનાવીને સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) ના ખોટા અર્થઘટન પર આધાર રાખીને અરજદાર હવે પાછલા બારણેથી પ્રવેશ મેળવી શકે નહીં. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર કાયદા પ્રત્યે તેમજ આ કોર્ટ તથા સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા આપવામાં આવેલા નિર્ણયો પ્રત્યે સંપૂર્ણ અનાદર ધરાવે છે અને તેથી, અરજદારને સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રાખી શકાય નહીં.

૩૬. ત્યારબાદ, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાનીએ સદર મંડળીના પેટા-

નિયમો અને વધુ ખાસ કરીને, પેટા-નિયમ નં. ૧૦(૨), ૧૮ અને ૨૫ નો સંદર્ભ આપ્યો હતો કે જે સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે સમિતિ સભ્યનું રાજીનામું સ્વીકારી શકે નહીં અને આવું રાજીનામું તમામ સભ્યોની સામાન્ય અથવા ખાસ સભામાં સ્વીકારવું જરૂરી છે. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સમિતિ દ્વારા તારીખ ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ અરજદારના રાજીનામાનો સ્વીકાર સદર મંડળીના પેટા-નિયમોથી વિરુદ્ધ છે.

૩૭. તેથી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અરજદાર ચૂંટણી લડવા માટે અને ત્યારબાદ સદર મંડળીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેવા માટે લાયક ન હતા તે સ્વીકૃત હકીકતને ધ્યાને લેતાં, સામાવાળાએ સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળની સત્તાઓનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કર્યો છે.

અરજદારનો પ્રત્યુત્તર:

૩૮. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે અરજદાર દ્વારા તારીખ ૭ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ રજૂ કરવામાં આવેલા રાજીનામા સિવાય હકીકતોનો કોઈ વિવાદિત પ્રશ્ન નથી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી ની ભાષા સ્પષ્ટ અને અસંદિગ્ધ છે અને કલમ ૭૬બી ની જોગવાઈ વ્યક્તિ ચૂંટાયા પછી જ લાગુ કરી શકાય છે અને તેની ચૂંટણી પહેલાં નહીં. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) માં દર્શાવેલી અગાઉની ત્રણ સંભાવનાઓને ધ્યાને લેતાં

કાર્યોનું સ્વરૂપ સમાન છે તેવી રજૂઆત કરવા માટે ઇલેક્શન કમિશન, ઇન્ડિયા વિ. સાકા વેંકટ રાવ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાંના નિર્ણયનો પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે રજૂઆત કરી હતી કે ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૧૯૦ મુજબ “ઠરે છે” શબ્દ એ “વહોરે છે” શબ્દની સમકક્ષ છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાની દ્વારા જેનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે તે પુંડલિક (ઉપર મુજબ) ના ચુકાદાના સંદર્ભમાં, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સદર કેસમાં સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા નવી દાખલ કરાયેલી કલમ ૭૩એફએફ ના અર્થઘટનની વિચારણા કરવામાં આવી હતી અને તેથી, સદર નિર્ણય હાલના કેસની હકીકતોમાં લાગુ પડશે નહીં. તેથી, એ બાબત તરફ નિર્દેશ કરવામાં આવ્યો હતો કે સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) માં કલ્પના કર્યા મુજબ અરજદાર ચૂંટાયા પછી ગેરલાયક ઠર્યા ન હોવાથી, સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલો વાદગ્રસ્ત હુકમ હકૂમત વગરનો છે અને તેથી, કાયદેસર અમાન્ય ઠેરવી રદ કરવાને પાત્ર છે. વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ઠાકોરે પુનરોચ્ચાર કર્યો હતો કે અરજદાર દ્વારા રાજીનામું રજૂ કરવાનું કૃત્ય એકપક્ષીય છે કારણ કે તમામ ચૂંટણીલક્ષી હોદ્દાઓમાં સત્તાતંત્ર દ્વારા રાજીનામાનો સ્વીકાર કરવાની કોઈ જરૂર હોતી નથી. સદર અધિનિયમમાં કે સદર નિયમોમાં સ્વીકૃતિ અંગેની કોઈ જોગવાઈ નથી તેવી રજૂઆત કરવા માટે (૧૯૯૩) ૨ સુપ્રીમ કોર્ટ કેસીસ ૭૨૫ માં અહેવાલ થયેલ મોતીરામ વિ. પરમ દેવ અને અન્ય ના કેસમાંના નિર્ણયનો અને ખાસ કરીને ફકરા નં. ૧૮, ૨૦ અને ૨૩ નો સંદર્ભ આપવામાં આવ્યો હતો. તેથી

એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વાદગ્રસ્ત હુકમ કોઈપણ હકૂમત વગરનો હોવાથી રદ કરવાને પાત્ર છે.

વિશ્લેષણ:

૩૯. સંબંધિત પક્ષકારોના વિજ્ઞાન વકીલોને સાંભળ્યા પછી અને રેકૉર્ડ પર ઉપલબ્ધ સામગ્રીનું અવલોકન કર્યા પછી, એ એક સ્વીકૃત હકીકત છે કે ડિસ્ટ્રિક્ટ રજિસ્ટ્રાર દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમ મુજબ તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ થી ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે કોઈપણ સહકારી મંડળીના સભ્ય બનવા અથવા સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અરજદાર ગેરલાયક ઠર્યા હતા, જે હુકમની સર્વોચ્ચ અદાલત સુધી પુષ્ટિ કરવામાં આવી હતી.

૪૦. આવી ગેરલાયકાત હોવા છતાં, અરજદારે ગેરલાયકાતના સમયગાળા દરમિયાન તારીખ ૦૨.૦૭.૨૦૧૭ ના રોજ સદર મંડળીની ચૂંટણી લડવાનું સાહસ કર્યું હતું. અરજદારનું આચરણ ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે તેઓ આ કોર્ટ તેમજ સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા હુકમો પ્રત્યે સંપૂર્ણ અનાદર ધરાવે છે કે જેના દ્વારા તેમને ચૂંટણી લડવા માટે અથવા કોઈપણ સહકારી મંડળીના સભ્ય બનવા માટે ગેરલાયક ઠેરવવામાં આવ્યા હતા.

૪૧. ઉપરોક્ત સંદર્ભમાં, સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી ની જોગવાઈનો સંદર્ભ લેવો પ્રસ્તુત થશે, જે આ પ્રમાણે વંચાય છે:

“૭૬(બી) હોદ્દાદારને દૂર કરવા

(૧) જો રજિસ્ટ્રારના અભિપ્રાય મુજબ, કોઈપણ હોદ્દેદાર આ અધિનિયમ અથવા નિયમો અથવા પેટા-નિયમો દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલી ફરજોના પાલનમાં સતત કસૂર કરે અથવા બેદરકાર રહે અથવા મંડળીના હિતોને પ્રતિકૂળ હોય તેવું કંઈપણ કરે અથવા જ્યાં તે આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા હેઠળ ગેરલાયક ઠરે છે, તો રજિસ્ટ્રાર, તે હોદ્દેદારને સુનાવણીની તક આપ્યા પછી, હુકમ દ્વારા તેવા હોદ્દેદારને દૂર કરી શકે છે અને મંડળીને આવા દૂર કરવાના કારણે પડેલી ખાલી જગ્યામાં કોઈ વ્યક્તિ અથવા લાયકાત ધરાવતા સભ્યને ચૂંટવા અથવા નિમણૂક કરવાનો નિર્દેશ આપી શકે છે અને આ રીતે ચૂંટાયેલા અથવા નિમાયેલા હોદ્દેદાર જે હોદ્દેદારની જગ્યાએ તેઓ ચૂંટાયા અથવા નિમાયા હોય તે હોદ્દેદાર જો આવી ખાલી જગ્યા ન પડી હોત તો જેટલો સમય હોદ્દો ધરાવત તેટલા સમય માટે જ હોદ્દો ધરાવશે.

(૨) રજિસ્ટ્રાર, હુકમ દ્વારા, એવો નિર્દેશ આપી શકે છે કે તે રીતે દૂર કરાયેલ હોદ્દેદાર જે મંડળીમાંથી તેને દૂર કરવામાં આવ્યો હોય તે મંડળીમાં અને અન્ય કોઈપણ મંડળીમાં હુકમની તારીખથી છ વર્ષથી વધુ નહીં તેટલા સમયગાળા માટે કોઈપણ હોદ્દો ધારણ કરવા અથવા ચૂંટણી લડવા માટે ગેરલાયક રહેશે અને તેવો હોદ્દેદાર તે મુજબ ગેરલાયક ઠરશે.”

૪૨. સદર અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈના અવલોકન પરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે જો સદર મંડળીના કોઈ સભ્ય કે જે સદર

અધિનિયમ, ૧૯૬૧ ની કલમ ૨(૧૪) હેઠળ હોદ્દાદાર છે તેઓ સદર અધિનિયમની જોગવાઈઓ દ્વારા અથવા હેઠળ ગેરલાયક ઠરે છે, તો સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજિસ્ટ્રાર તેમને દૂર કરવા માટેની કાર્યવાહી શરૂ કરી શકે છે. કેસની હકીકતોમાં, સામાવાળાએ માત્ર એવા કારણોસર કાર્યવાહી શરૂ કરી છે કે અરજદાર સદર અધિનિયમ દ્વારા અથવા હેઠળ ગેરલાયક ઠરે છે.

૪૩. અરજદારો તરફે કરવામાં આવેલી રજૂઆતો તદ્દન આકર્ષક છે, એટલા માટે કે, એવી રજૂઆત કરવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો કે અરજદાર સોસાયટીના સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી ગેરલાયક ઠર્યા ન હતા. એ બાબત દર્શાવવામાં આવી હતી કે અરજદાર પહેલેથી જ ગેરલાયક હતા અને તેથી, અરજદારના કેસમાં ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ લાગુ કરી શકાય નહીં. જોકે આવી દલીલ ભ્રામકતા સિવાય બીજું કંઈ નથી કારણ કે એ સાચું છે કે અરજદાર ચૂંટણી લડવા માટે ગેરલાયક હતા અને તેથી, ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૮૬ હેઠળની ચૂંટણી અરજીમાં ચૂંટણીના કૃત્યને પડકારી શકાય છે અથવા તેના પર પ્રશ્ન ઉઠાવી શકાય છે. તેમ છતાં, સદર અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૨) હેઠળ પસાર કરાયેલા તારીખ ૧૬.૧૨.૨૦૧૫ ના હુકમ મુજબ ચૂંટાયા પછી પણ અરજદાર સતત ગેરલાયક રહ્યા હતા, જે હુકમ અરજદારને કોઈપણ સહકારી મંડળીના સભ્ય બનવાથી પ્રતિબંધિત કરે છે. આમ, અરજદાર સોસાયટીના સભ્ય તરીકે પણ ગેરલાયક ઠર્યા હતા અને તેથી, ઇલેક્શન કમિશન, ઇન્ડિયા વિ. સાકા વેંકટ રાવ (ઉપર મુજબ) ના કેસમાં સુપ્રીમ

કોર્ટના નિર્ણય પર મૂકવામાં આવેલો વિશ્વાસ આ કેસની હકીકતોમાં લાગુ કરી શકાય નહીં, કારણ કે સુપ્રીમ કોર્ટ સમક્ષના સદર નિર્ણયમાં હકીકતો તદ્દન સ્પષ્ટ છે, જેમ કે નીચે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવેલા ફકરાઓ પરથી સ્પષ્ટ થાય છે:

“૧૧. હાલના કેસમાં અનુચ્છેદ ૨૨૬ ની પ્રયોજ્યતા અંગે અમે ઉપર જે મત વ્યક્ત કર્યો છે તેને ધ્યાને લેતાં, અનુચ્છેદ ૧૮૨(૧) માત્ર એવા સભ્યોને જ લાગુ પડે છે કે કેમ કે જેઓ, પહેલેથી જ ચૂંટાઈ ચૂક્યા હોય અને પોતાની ચૂંટણી પછી બનેલી ઘટનાઓના કારણે ગેરલાયકાતને પાત્ર બન્યા હોય, તે પ્રશ્નની ચર્ચામાં પ્રવેશવું બિનજરૂરી છે; પરંતુ અમારી સમક્ષ આ મુદ્દા પર સંપૂર્ણ દલીલો સાંભળ્યા પછી, તેના સામાન્ય મહત્વને ધ્યાનમાં રાખીને ખાસ કરીને બંને પક્ષોએ અમને તેમ કરવા આમંત્રણ આપ્યું હોવાથી, અમે તેના પર અમારો અભિપ્રાય વ્યક્ત કરવો યોગ્ય માનીએ છીએ.

૧૨. બંધારણની સુસંગત જોગવાઈઓ કે જેના પર આ પ્રશ્નનો નિર્ણય નિર્ભર છે તે નીચે મુજબ છે: ૧૮૦. (૩) જો રાજ્યના વિધાનમંડળના કોઈ ગૃહનો સભ્ય---

(એ) અનુચ્છેદ ૧૮૧ ના ખંડ (૧) માં જણાવેલી કોઈપણ ગેરલાયકાતોને પાત્ર બને; અથવા (બી) અધ્યક્ષ અથવા સભાપતિને, જેવી સ્થિતિ હોય, સંબોધીને પોતાના હસ્તાક્ષરમાં લખીને પોતાની બેઠક પરથી રાજીનામું

આપે, તો ત્યારપછી તેની બેઠક ખાલી થશે,

૧૯૧. (૧) કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યની વિધાનસભા અથવા વિધાન પરિષદના સભ્ય તરીકે પસંદ થવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે ગેરલાયક ઠરશે

(એ) જો તે, રાજ્યના વિધાનમંડળે કાયદા દ્વારા તેના ધારકને ગેરલાયક ન ઠરાવવાનું જાહેર કર્યું હોય તેવા હોદ્દા સિવાયનો, ભારત સરકાર અથવા પ્રથમ પરિશિષ્ટમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ રાજ્યની સરકાર હેઠળ કોઈ લાભનો હોદ્દો ધરાવતી હોય; (બી) જો તે અસ્થિર મગજની હોય અને સક્ષમ અદાલત દ્વારા તેવું જાહેર કરવામાં આવી હોય; (સી) જો તે નાદાર હોય અને મુક્ત થયેલ ન હોય; (ડી) જો તે ભારતની નાગરિક ન હોય, અથવા તેણે સ્વેચ્છાએ કોઈ વિદેશી રાજ્યનું નાગરિકત્વ મેળવ્યું હોય, અથવા કોઈ વિદેશી રાજ્ય પ્રત્યે નિષ્ઠા અથવા વફાદારીની કોઈ સ્વીકૃતિ હેઠળ હોય; (ઈ) જો તે સંસદ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદા દ્વારા અથવા તે હેઠળ તે રીતે ગેરલાયક ઠરેલ હોય.

૧૯૨. (૧) જો રાજ્યના વિધાનમંડળના કોઈ ગૃહનો સભ્ય અનુચ્છેદ ૧૯૧ ના ખંડ (૧) માં જણાવેલી કોઈપણ ગેરલાયકાતોને પાત્ર બન્યો છે કે કેમ તે અંગે કોઈ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય, તો તે પ્રશ્ન રાજ્યપાલના નિર્ણય માટે મોકલવામાં આવશે અને તેમનો નિર્ણય આખરી રહેશે.

(૨) આવા કોઈપણ પ્રશ્ન પર કોઈપણ નિર્ણય આપતાં પહેલાં, રાજ્યપાલ

ચૂંટણી પંચનો અભિપ્રાય મેળવશે અને તેવા અભિપ્રાય અનુસાર કાર્ય કરશે.

૧૯૩. જો કોઈ વ્યક્તિ રાજ્યની વિધાનસભા અથવા વિધાન પરિષદના સભ્ય તરીકે બેસે અથવા મતદાન કરે..... જ્યારે તે જાણતી હોય કે તે તેનું સભ્યપદ ધરાવવા માટે લાયક નથી અથવા તે માટે ગેરલાયક છે, અથવા સંસદ અથવા રાજ્યના વિધાનમંડળ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કોઈપણ કાયદાની જોગવાઈઓ દ્વારા તેને તેમ કરવાથી પ્રતિબંધિત કરવામાં આવી છે, તો તે જે દિવસે તે રીતે બેસે અથવા મતદાન કરે તે દરેક દિવસના સંબંધમાં પાંચસો રૂપિયાના દંડ માટે જવાબદાર રહેશે, જે રાજ્યને મળવાપાત્ર દેવા તરીકે વસૂલ કરવામાં આવશે.

૧૩. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, ૧૯૪૨ માં સામાવાળાની દોષસિદ્ધિ અને સજાએ તેમને સંસદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૭ સાથે વાંચતાં અનુચ્છેદ ૧૯૧(૧)(ઈ) હેઠળ વિધાનસભાના સભ્ય તરીકે પસંદ થવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે બંને રીતે ગેરલાયક ઠરાવ્યા હતા, કારણ કે ૧૫મી ઓગસ્ટ, ૧૯૪૭ ના રોજ તેમની મુક્તિ પછીના પાંચ વર્ષનો સમયગાળો ચૂંટણીની તારીખ પહેલાં વીત્યો ન હતો. આ રીતે સામાવાળા ૧૫મી માર્ચ, ૧૯૫૨ ના રોજ પોતાના ઉમેદવારી પત્ર પહેલાંથી જ ગેરલાયકાત હેઠળ હોવાથી, શું તેઓ અનુચ્છેદ ૧૯૨ ના અર્થમાં તે ગેરલાયકાતને પાત્ર "બન્યા" હોવાનું કહી

શકાય. પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી દલીલો ઉપર ટાંકેલી જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં તે શબ્દ પર કરવામાં આવનાર સાચા અર્થઘટન પર કેન્દ્રિત હતી.

૧૩. અગાઉ જણાવ્યા મુજબ, ૧૯૪૨ માં સામાવાળાની દોષસિદ્ધિ અને સજાએ તેમને સંસદ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૭ સાથે વાંચતાં અનુચ્છેદ ૧૯૧(૧)(ઈ) હેઠળ વિધાનસભાના સભ્ય તરીકે પસંદ થવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે બંને રીતે ગેરલાયક ઠરાવ્યા હતા, કારણ કે ૧૫-૮-૧૯૪૭ ના રોજ તેમની મુક્તિ પછીના પાંચ વર્ષનો સમયગાળો ચૂંટણીની તારીખ પહેલાં વીત્યો ન હતો. આ રીતે સામાવાળા ૧૫-૩-૧૯૫૨ ના રોજ પોતાના ઉમેદવારી પત્ર પહેલાંથી જ ગેરલાયકાત હેઠળ હોવાથી, શું તેઓ અનુચ્છેદ ૧૯૨ ના અર્થમાં તે ગેરલાયકાતને પાત્ર “બન્યા” હોવાનું કહી શકાય. પક્ષકારોની પરસ્પર વિરોધી દલીલો ઉપર ટાંકેલી જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં તે શબ્દ પર કરવામાં આવનાર સાચા અર્થઘટન પર કેન્દ્રિત હતી.

૧૪. એટર્ની જનરલે એવી દલીલ કરી હતી કે “સભ્યોની ગેરલાયકાતો” સાથે સંબંધિત જોગવાઈઓનો સમગ્ર સમૂહ, એટલે કે અનુચ્છેદ ૧૯૦ થી ૧૯૩, એકસાથે વાંચવો જોઈએ, અને અનુચ્છેદ ૧૯૧ અને ૧૯૩ બંને પ્રકારની, પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતી તેમજ પાછળથી ઉદ્ભવતી ગેરલાયકાતોને સ્પષ્ટપણે આવરી લેતા હોવાથી, અનુચ્છેદ ૧૯૦ અને ૧૯૨ ને પણ તે જ રીતે બંને પ્રકારની ગેરલાયકાતો સાથે સંબંધિત હોવાનું

સમજવું જોઈએ. તેમના મતે આ તમામ જોગવાઈઓ સંયુક્ત રીતે એક અભિન્ન યોજના બનાવે છે કે જેના દ્વારા ગેરલાયકાતો નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે અને તેના સંબંધમાં ઉપસ્થિત થતા પ્રશ્નોના નિર્ણય માટેનું તંત્ર પણ પૂરું પાડવામાં આવ્યું છે. અનુચ્છેદ ૧૯૦(૩) અને ૧૯૨(૧) માં “બનવું” શબ્દનો ઉપયોગ, આ સંદર્ભમાં, તેના વ્યાપમાં પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતી ગેરલાયકાતોનો પણ સમાવેશ કરવા માટે અયોગ્ય નથી, કારણ કે ગેરલાયકાતને પાત્ર બનવું એ “વિધાનમંડળના ગૃહના સભ્ય” ના સંદર્ભમાં વિધેયિત થયેલ છે, અને જે વ્યક્તિ પહેલેથી જ ગેરલાયક હોવા છતાં ચૂંટાઈ આવે છે, તે ચૂંટાય તે ક્ષણે જ એક સભ્ય તરીકે ગેરલાયકાતને પાત્ર “બને છે” તેમ કહેવું અયોગ્ય નથી. આ દલીલ નક્કર કરતાં વધુ ચાતુર્યપૂર્ણ છે. અનુચ્છેદ ૧૯૧, કે જે ચૂંટણી માટે તેમજ સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેવા માટે સમાન ગેરલાયકાતો નિર્ધારિત કરે છે, અને અનુચ્છેદ ૧૯૩ કે જે ગેરલાયક હોવા છતાં બેસવા અને મતદાન કરવા માટે દંડ નિર્ધારિત કરે છે, તે સ્વાભાવિક રીતે જ બંને, પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતી અને પાછળથી ઉદ્ભવતી ગેરલાયકાતોને આવરી લેવા માટે પૂરતા વ્યાપક શબ્દોમાં ઘડવામાં આવ્યા છે; પરંતુ તે પરથી અનિવાર્યપણે એવું ફલિત થતું નથી કે અનુચ્છેદ ૧૯૦(૩) અને ૧૯૨(૧) પણ બંનેને આવરી લે છે તેમ માનવું જોઈએ. તેમનો અર્થ ઉપયોગમાં લેવાયેલી ભાષા પર નિર્ભર હોવો જોઈએ, જે અમારા મતે વ્યાજબી રીતે સ્પષ્ટ છે. અમારા અભિપ્રાય મુજબ આ બંને

અનુચ્છેદો એકસાથે ચાલે છે અને જ્યારે કોઈ સભ્ય સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા પછી ગેરલાયકાત વહોરે છે ત્યારે ઉપાય પૂરો પાડે છે. અનુચ્છેદ ૧૮૦(૩) માં “પાત્ર બને છે” અને અનુચ્છેદ ૧૮૨(૧) માં “પાત્ર બન્યો છે” શબ્દો માત્ર સભ્ય ચૂંટાયા પછી તેની સ્થિતિમાં ફેરફાર દર્શાવે છે એટલું જ નહીં, પરંતુ ત્યારપછી તેની બેઠક ખાલી થવાની જોગવાઈ, એટલે કે, જે બેઠક સભ્ય તે પહેલાં ધરાવતો હતો તે તેના ગેરલાયક ઠરવા પર ખાલી થાય છે, તે એ મતને વધુ સમર્થન આપે છે કે આ અનુચ્છેદ માત્ર હોદ્દો સંભાળી રહેલા એવા વર્તમાન સભ્યની જ વિચારણા કરે છે જે તે રીતે હોદ્દો સંભાળતી વખતે ગેરલાયકાત વહોરે છે. એવું સૂચન કે અનુચ્છેદ ૧૮૦(૩) માં વપરાયેલી ભાષા પૂર્વ-અસ્તિત્વ ધરાવતી ગેરલાયકાતને પણ સમાન રીતે લાગુ પાડી શકાય છે કારણ કે સભ્ય ચૂંટાય તે ક્ષણે જ પોતાની બેઠક ખાલી કરે છે તેમ માની શકાય, તે એક ખેંચીતાણીને ઊભું કરેલું અને અવાસ્તવિક અર્થઘટન છે અને તે સ્વીકારી શકાય નહીં. એટર્ની જનરલે સ્વીકાર્યું હતું કે જો “બને છે” અથવા “બન્યો છે” ના બદલે “છે” શબ્દ મૂકવામાં આવ્યો હોત, તો તે તેમના દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલા અર્થને વધુ યોગ્ય રીતે અભિવ્યક્ત કરત, પરંતુ તે શબ્દ શા માટે વાપરવામાં આવ્યો ન હતો તે જણાવવામાં તેઓ અસમર્થ હતા.

૧૫. એવું કહેવામાં આવ્યું હતું કે અનુચ્છેદ ૧૮૦(૩) અને ૧૮૨(૧) સભ્ય તરીકે ચૂંટણી પછી વહોરેલી ગેરલાયકાતો સાથે સંબંધ ધરાવે છે તેવા

દષ્ટિકોણ પર, જે સભ્ય પોતાના ઉમેદવારી પત્ર પછી અને પોતાની ચૂંટણી પહેલાં ગેરલાયકાતને પાત્ર બન્યો હોય તેને હોદ્દા પરથી હટાવવાનો કોઈ રસ્તો રહેશે નહીં, કારણ કે, આવી ગેરલાયકાત એ રિપ્રેઝન્ટેશન ઓફ ધ પીપલ એક્ટ, ૧૯૫૧ ની કલમ ૧૦૦ સાથે વાંચતાં બંધારણના અનુચ્છેદ ૩૨૯ હેઠળની ચૂંટણી અરજી દ્વારા ચૂંટણીને પડકારવા માટેનું કોઈ કારણ નથી. જો આ કોઈ વિસંગતતા હોય, તો તે પછીના કાયદામાંની ખામીમાંથી ઉદ્ભવે છે જે આવા આકસ્મિક સંજોગ માટે સરળતાથી જોગવાઈ કરી શક્યો હોત, અને બંધારણીય જોગવાઈઓના સામાવાળાના અર્થઘટન વિરુદ્ધ તેને દલીલ તરીકે આગળ વધારી શકાય નહીં. બીજી તરફ, જો એટર્ની જનરલની દલીલ સ્વીકારવામાં આવે, તો તે અનુચ્છેદ ૧૯૨ હેઠળના રેફરન્સનો નિકાલ કરતા રાજ્યપાલ દ્વારા અને ઉપર ઉલ્લેખિત સંસદીય કાયદાની કલમ ૧૦૦ હેઠળની ચૂંટણી અરજીની તપાસ કરતી ચૂંટણી ટ્રિબ્યુનલ દ્વારા પરસ્પર વિરોધાભાસી નિર્ણયો તરફ દોરી શકે છે.

૧૬. દર્શાવેલા કારણોસર અમે નીચેના વિદ્વાન જજ સાથે એ ઠરાવવામાં સહમત છીએ કે અનુચ્છેદ ૧૯૦(૩) અને ૧૯૨(૧) માત્ર એવી ગેરલાયકાતોને જ લાગુ પડે છે કે જેને કોઈ સભ્ય તે રીતે ચૂંટાયા પછી પાત્ર બને છે, અને સામાવાળાની ગેરલાયકાત કે જે તેમની ચૂંટણીના ઘણા સમય પહેલાં ઉદ્ભવી હતી તેની તપાસ કરવાની રાજ્યપાલ કે કમિશન બેમાંથી કોઈની પણ હકુમત નથી.”

૪૪. ઉપરોક્ત હકીકતો અને સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્ણય પરથી એ સ્પષ્ટ થાય છે કે ચૂંટાયેલા સભ્ય તરીકે તેને દૂર કરવા માટે તે વ્યક્તિએ ચૂંટાયા પછી ગેરલાયકાત વહોરેલી હોવી જોઈએ. જોકે, કેસની હકીકતોમાં, અરજદાર ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે સભ્યનો હોદ્દો ધરાવવા માટે સતત ગેરલાયક રહ્યા હતા કે જેવો કેસ સર્વોચ્ચ અદાલત સમક્ષ ન હતો અને આવા સંજોગોમાં, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાની તરફે પુંડલિક (ઉપર મુજબ) ના કેસ પર મૂકવામાં આવેલો વિશ્વાસ લાગુ પડશે, જેમ કે નીચે પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવેલા ફકરાઓમાં જણાવવામાં આવ્યું છે:

“૮. સદર અધિનિયમનું પ્રકરણ ૧૧-એ કેટલીક મંડળીઓની સમિતિઓ અને હોદ્દેદારોની ચૂંટણી સાથે સંબંધ ધરાવે છે. નિર્વિવાદપણે આ પ્રકરણ સદર બેંકને લાગુ પડે છે. કલમ ૧૪૪-ઈ સભ્યપદ માટેની ગેરલાયકાત સાથે સંબંધ ધરાવે છે. તેની પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈ વ્યક્તિ કોઈપણ નિર્દિષ્ટ મંડળીની સમિતિના સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા માટે અને સભ્ય રહેવા માટે ગેરલાયક ઠરશે, ... (ઈ) જો તે આ અધિનિયમની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈ દ્વારા અથવા તે હેઠળ તે રીતે ગેરલાયક ઠરેલ હોય. કલમ ૧૪૪ રડીટી ચૂંટણી સંબંધિત વિવાદો સાથે સંબંધ ધરાવે છે અને પેટા-કલમ (૧) માં જોગવાઈ કરે છે કે કલમ ૮૧ અથવા આ અધિનિયમની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈઓમાં ગમે તે સમાવિષ્ટ હોવા છતાં, ચૂંટણી સંબંધિત કોઈપણ વિવાદ જે વિભાગમાં આવી ચૂંટણી યોજાઈ હોય તે વિભાગના

કમિશનરને અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા આ વતી અધિકૃત કરાયેલા વિભાગના એડિશનલ કમિશનરના દરજ્જાથી નીચેના ન હોય તેવા અધિકારીને મોકલવામાં આવશે. ચૂંટણી અરજી માટેની પ્રક્રિયા તે પ્રકરણની ત્યારપછીની કલમો દ્વારા નિર્ધારિત કરવામાં આવી છે. નિર્વિવાદપણે અપીલકર્તાની ચૂંટણીને ઉપરોક્ત જોગવાઈઓ હેઠળ પડકારવામાં આવી ન હતી. કલમ ૧૪૪-ઇ, જેમ કે અમે નોંધ્યું છે, પેટા-કલમ (૧)(ઇ) માં નિર્દિષ્ટ અન્ય ગેરલાયકાતો ઉપરાંત આ અધિનિયમની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈઓ દ્વારા અથવા તે હેઠળની ગેરલાયકાતોનો સમાવેશ કરે છે. કલમ ૭૮(૧) કે જે સમિતિઓ અથવા તેના સભ્યને દૂર કરવાની સત્તાઓ સાથે સંબંધ ધરાવે છે તે નીચે મુજબ જોગવાઈ કરે છે:

“૭૮. સમિતિ અથવા તેના સભ્યને દૂર કરવાની સત્તા.— (૧) જો, રજિસ્ટ્રારના અભિપ્રાયમાં, કોઈપણ મંડળીની સમિતિ અથવા આવી સમિતિનો કોઈપણ સભ્ય કસૂર કરે છે, અથવા આ અધિનિયમ અથવા નિયમો અથવા પેટા-નિયમો દ્વારા તેના પર લાદવામાં આવેલી ફરજોના પાલનમાં બેદરકારી દાખવે છે, અથવા મંડળી કે તેના સભ્યોના હિતોને પ્રતિકૂળ હોય તેવું કોઈ કૃત્ય કરે છે, અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા મંજૂર કરાયેલ અથવા હાથ ધરવામાં આવેલા સહકારી નીતિ અને વિકાસ કાર્યક્રમના યોગ્ય અમલીકરણની ખાતરી કરવાના હેતુઓ માટે રાજ્ય સરકાર દ્વારા, અથવા રજિસ્ટ્રાર દ્વારા જારી કરાયેલા નિર્દેશોની જાણીજોઈને

અવગણના કરે છે અથવા અન્યથા તેના કાર્યો યોગ્ય રીતે અને ખંતપૂર્વક બજાવતા નથી અને મંડળીનો કારોબાર સ્થગિત થઈ ગયો છે અથવા સ્થગિત થઈ જવાની સંભાવના છે, અથવા જ્યાં આવી સમિતિનો કોઈપણ સભ્ય આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ સભ્ય બનવા માટે ગેરલાયક ઠરે છે, તો રજિસ્ટ્રાર, સમિતિ અથવા સભ્યને, જેવી સ્થિતિ હોય, નોટિસ મળ્યાની તારીખથી ૧૫ દિવસની અંદર તેના વાંધાઓ, જો કોઈ હોય તો, રજૂ કરવાની તક આપ્યા પછી, અને જે ફેડરલ મંડળી સાથે સદર મંડળી સંલગ્ન હોય તેની સાથે પરામર્શ કર્યા પછી; હુકમ દ્વારા—

(એ)(૧) સમિતિને દૂર કરી શકે છે, અને

(૨) તેની જગ્યાએ મંડળીના ત્રણ અથવા વધુ સભ્યોની (જેઓ તે રીતે દૂર કરાયેલી સમિતિના સભ્યો ન હોવા જોઈએ) બનેલી સમિતિની નિમણૂક કરી શકે છે, અથવા મંડળીની બાબતોનું સંચાલન કરવા માટે છ મહિનાથી વધુ ન હોય તેવા સમયગાળા માટે એક અથવા વધુ એડમિનિસ્ટ્રેટરની નિમણૂક કરી શકે છે જેઓ મંડળીના સભ્યો હોવા જરૂરી નથી, પરંતુ જેઓ તે રીતે દૂર કરાયેલી સમિતિના સભ્યો ન હોવા જોઈએ, જે સમયગાળો, રજિસ્ટ્રારના વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર, ત્રણ મહિનાથી વધુ ન હોય તેવા વધુ સમયગાળા માટે લંબાવી શકાય છે, જોકે, કુલ સમયગાળો એકંદરે નવ મહિનાથી વધુ ન હોવો જોઈએ: પરંતુ શરત એ છે કે, રજિસ્ટ્રારને આ પેટા-કલમ હેઠળ કરવામાં આવેલા હુકમમાં નિર્દિષ્ટ સમયગાળો પૂરો થતાં

પહેલાં પણ પોતાની વિવેકબુદ્ધિ અનુસાર સમિતિ અથવા તેના કોઈપણ સભ્યને અથવા ફક્ત (૨) હેઠળ નિમાયેલા એડમિનિસ્ટ્રેટર અથવા એડમિનિસ્ટ્રેટરોને બદલવાની સત્તા રહેશે; (બી)***” કલમ ૭૮(૧) રજિસ્ટ્રારને સમિતિના એવા સભ્યને દૂર કરવાની સત્તા આપે છે જે “કસૂર કરે છે” અથવા જ્યાં આવી સમિતિનો કોઈપણ સભ્ય “સભ્ય બનવા માટે આ અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ ગેરલાયક ઠરે છે”. કલમ ૭૩-એફએફ સમિતિના સભ્યપદ માટેની ગેરલાયકાત સાથે સંબંધ ધરાવે છે. પેટા-કલમ (૧) જોગવાઈ કરે છે:

“૭૩-એફએફ. સમિતિના સભ્યપદ માટે ગેરલાયકાત.— (૧) સમિતિના સભ્ય હોવાની ગેરલાયકાતના સંબંધમાં આ અધિનિયમની અન્ય જોગવાઈઓ અથવા તે હેઠળ બનાવેલા નિયમોને બાધ આવ્યા વિના, કોઈપણ વ્યક્તિ સમિતિના સભ્ય તરીકે નિમાવા, નામાંકિત થવા, ચૂંટાવા, સહ-વરણ થવા અથવા સમિતિના સભ્ય રહેવા માટે પાત્ર રહેશે નહીં, જો તે

—

(૧) કોઈપણ મંડળીનો કસૂરવાર હોય; સ્પષ્ટીકરણ.— આ ખંડના હેતુઓ માટે, “કસૂરવાર” શબ્દમાં નીચેનાનો સમાવેશ થાય છે—

(એ) પ્રાથમિક કૃષિ ધિરાણ મંડળીના કેસમાં, એવો સભ્ય કે જે નિયત તારીખે પાક ધિરાણની પુનઃચૂકવણીમાં કસૂર કરે છે; (બી) મુદતી ધિરાણ

આપતી મંડળીના કેસમાં, એવો સભ્ય કે જે તેને મંજૂર કરાયેલી લોનના કોઈપણ હમાની ચુકવણીમાં કસૂર કરે છે; ***” પેટા-કલમ (૨) જણાવે છે: “જે સભ્યએ પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ ગેરલાયકાત વહોરી લીધી હોય, તે સમિતિના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેશે નહીં અને ત્યારપછી તેની બેઠક ખાલી પડેલી ગણાશે.”

૯. આ કલમ મહારાષ્ટ્ર એક્ટ, ૨૦/૧૯૮૬ દ્વારા તારીખ ૧૨ મે, ૧૯૮૬ થી અમલમાં આવે તે રીતે દાખલ કરવામાં આવી હતી. જો વાદગ્રસ્ત હુકમ અપીલકર્તાની ચૂંટણી રદ કરવાના સ્વરૂપે પસાર કરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાય તો તે હુકમ ખામીયુક્ત ગણાત કારણ કે અપીલકર્તાની ચૂંટણીને સદર અધિનિયમ દ્વારા નિર્ધારિત પ્રક્રિયા અનુસાર પડકારવામાં આવી ન હતી. જોકે, સદર નોટિસ પ્રથમદર્શનીય રીતે અધિનિયમની કલમ ૭૮ હેઠળ જારી કરવામાં આવી છે. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે અપીલકર્તા કસૂરવાર હોવાનો અને ચૂંટાવા માટે ગેરલાયક હોવાનો સંદર્ભ છે પરંતુ તે અપીલકર્તાને સદર બેંકના ડિરેક્ટર તરીકે સંબોધવામાં આવી છે અને તેમાં એવું પણ જણાવવામાં આવ્યું છે: “તમે તારીખ ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૬ ના રોજ ચંદ્રપુર ડિસ્ટ્રિક્ટ સેન્ટ્રલ કો-ઓપરેટિવ બેંકના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સમાં ડિરેક્ટર તરીકે ચૂંટાયા છો અને આજે આ તારીખે તમે સદર બેંકના ડિરેક્ટર તરીકે કામ કરી રહ્યા છો.” તેમાં અધિનિયમની કલમ ૭૩-એફએફ હેઠળ અપીલકર્તા “ડિરેક્ટર અથવા કારોબારી સમિતિના કારોબારી સમિતિ

સભ્ય તરીકે ચૂંટાવા અથવા ચાલુ રહેવા માટે” ગેરલાયક હોવાનો અને કસૂર કરીને ડિરેક્ટર તરીકે ચાલુ ન રહેવા અંગે પણ ઉદ્દેખ કરવામાં આવ્યો છે. ઉપરોક્ત વિગતો પરથી, વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા અપીલકર્તાની ચૂંટણી રદ કરવામાં આવી છે તેવું ઠરાવવા માટે કોઈ અવકાશ નથી; બીજી તરફ, ભાર અપીલકર્તા ડિરેક્ટર તરીકે ચાલુ રહેવા માટે ગેરલાયક ઠર્યા હોવા પર અથવા તેમણે કસૂર કરી હોવાના કારણે ડિરેક્ટર તરીકે ચાલુ ન રહેવા પર છે. જનરાલીબસ સ્પેશિયાલિયા ડેરોગન્ટ — સામાન્યમાંથી વિશેષ બાબતો બાકાત થાય છે અથવા જનરાલિયા સ્પેશિયાલીબસ નોન ડેરોગન્ટ — સામાન્ય શબ્દો વિશેષમાંથી બાકાત કરતા નથી — નો પ્રશ્ન, તેથી, ઉપસ્થિત થતો નથી. હુંદરાજ કન્યાલાલ સજનાણી વિ. યુનિયન ઓફ ઈન્ડિયા [૧૯૯૦ સપ્લી. એસ.સી.સી. ૫૭૭ : એ.આઈ.આર. ૧૯૯૦ એસ.સી. ૧૧૦૬ : (૧૯૯૧) ૧૫ એ.ટી.સી. ૭૭૧] ના અહેવાલના પેરા ૩૬ માં જે જણાવવામાં આવ્યું હતું તે સુસંગત રહેશે નહીં. ઝવેરભાઈ અમઈદાસ વિ. સ્ટેટ ઓફ બોમ્બે [(૧૯૫૫) ૧ એસ.સી.આર. ૭૯૯ : એ.આઈ.આર. ૧૯૫૪ એસ.સી. ૮૫૧] માં સમાવિષ્ટ વિરોધાભાસનો પ્રશ્ન આ કેસમાં ઉપસ્થિત થતો નથી. મહારાષ્ટ્ર સ્ટેટ બોર્ડ ઓફ સેકન્ડરી એન્ડ હાયર સેકન્ડરી એજ્યુકેશન વિ. પરિતોષ ભૂપેશ કુમાર શેઠ [(૧૯૮૪) ૪ એસ.સી.સી. ૨૭ : (૧૯૮૫) ૧ એસ.સી.આર. ૨૯] નો નિર્ણય પણ બંધબેસતો નથી. ચૂંટણી સંબંધિત જોગવાઈઓનું અધિનિયમની અન્ય

જોગવાઈઓ જેવી કે કલમ ૭૮(૧) સાથે સુમેળભર્યું અર્થઘટન કરવું પડશે. ઈન્ટરપ્રેટારે એટ કોન્કોડરિ લેજેસ લેજીબસ એસ્ટ ઓપ્ટિમસ ઈન્ટરપ્રિટેન્ડી મોડસ. કાયદાઓનું અર્થઘટન કરવું અને તે એવી રીતે કરવું કે જેથી કાયદાઓનો કાયદાઓ સાથે સુમેળ સધાય, તે અર્થઘટનનો શ્રેષ્ઠ માર્ગ છે.

૧૦. શ્રી સંઘી એ વાતનો ઇનકાર કરતા નથી કે અપીલકર્તા પોતાની ચૂંટણીની તારીખે અને તારીખ ૨૧ ઓક્ટોબર, ૧૯૮૬ સુધી એટલે કે તારીખ ૧૮ ઓગસ્ટ, ૧૯૮૬ ના રોજ પોતાની ચૂંટણી પહેલાં અને પછી બંને સમયે હમાના સંબંધમાં બાકીદાર હતા. નિર્વિવાદપણે નિયત તારીખે હમો ચૂકવવામાં આવ્યો ન હતો. અલબત્ત ચૂકવવાપાત્ર વ્યાજની રકમ અને મુદ્દલના બદલે વ્યાજ સામે ચૂકવેલી રકમની ફાળવણી અંગે થોડો વિવાદ હતો પરંતુ આ બધું નિયત તારીખે હમો ન ચૂકવવા બદલ કસૂરવાર હોવામાંથી અપીલકર્તાને મુક્ત કરશે નહીં.

૧૧. જોકે, શ્રી સંઘી એવી રજૂઆત કરે છે કે, “કસૂર કરે છે” અથવા “ગેરલાયક ઠરે છે” શબ્દપ્રયોગ વર્તમાનકાળમાં હોવાથી કસૂર કલમ ૭૩-એફએફ અમલમાં આવ્યા પછી આચરવામાં આવી હોવી જોઈએ અને તેમની કસૂર, જો કોઈ હોય તો પણ, તે તારીખ પહેલાંની હતી અને તે તારીખ પછીની ન હતી. આ રજૂઆત સ્વીકારવા માટે અમે સહમત થઈ શકતા નથી. જે દિવસે નિયત તારીખે હમો ચૂકવવાપાત્ર બને છે ત્યારે

ચૂકવણી કરવામાં નિષ્ફળતા કસૂરમાં પરિણમે છે અને જ્યાં સુધી તેની પુનઃચૂકવણી ન થાય ત્યાં સુધી તે કસૂર દિવસ-પ્રતિ-દિવસ ચાલુ રહે છે. ત્યારપછી ચૂકવણી ન થાય ત્યાં સુધીનો દરેક દિવસ કસૂર કરવામાં પરિણમે છે અને તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે કસૂર માત્ર નિયત તારીખે જ હોઈ શકે અને ત્યારપછી કોઈ કસૂર નહીં પરંતુ માત્ર જવાબદારી જ રહે છે. આ સિદ્ધાંત દ્વારા વિચારતાં અપીલકર્તાએ તેમના ડિરેક્ટર પદના પ્રથમ દિવસે અને હમો અથવા હમાઓ ચૂકવવામાં આવ્યા ત્યાં સુધીના દરેક પછીના દિવસે કસૂર કરી હોવાનું કહી શકાય. તેથી, આ રજૂઆત નામંજૂર કરવી પડશે.

૧૨. તે જ રીતે, એવી રજૂઆત કે કસૂર સદર અધિનિયમ અમલમાં આવ્યા પછી આચરવામાં આવી હોવી જોઈએ, તે પણ એ જ આધારે નકારી કાઢવી પડશે કે સદર અધિનિયમ અમલમાં આવતાંની સાથે જ અપીલકર્તા કસૂરવાર હતા અને જ્યાં સુધી તે કસૂર ચાલુ રહી ત્યાં સુધી, પુનઃચૂકવણી થાય ત્યાં સુધી તેમણે કસૂર કરી હોવાનું માનવું પડશે.

૧૩. તો પછી આવી કસૂરનું પરિણામ શું હશે. કલમ ૭૩-એફએફ ની પેટા-કલમ (૨) જણાવે છે કે જે સભ્યએ પેટા-કલમ (૧) હેઠળ કોઈપણ ગેરલાયકાત વહોરી લીધી હોય, તે સમિતિના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેશે નહીં અને ત્યારપછી તેની બેઠક ખાલી પડેલી ગણાશે. તેથી, ચૂંટણી પછી જે ક્ષણે અપીલકર્તા કસૂરમાં ચાલુ રહ્યા, અને તેથી, તેમણે કસૂર કરી હોવાનું

ગણવું પડશે, તે ગેરલાયક ઠર્યા અને તે દ્વારા સમિતિના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા નહીં અને તેમની બેઠક ખાલી પડી હોવાનું માનવામાં આવ્યું. બાબતના આ દષ્ટિકોણથી ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રારની નોટિસનો વાસ્તવિક અર્થ એ કહેવાનો હતો કે અપીલકર્તા પહેલેથી જ ડિરેક્ટર તરીકે ચાલુ રહ્યા ન હતા અને તેમની બેઠક પહેલેથી જ ખાલી પડી ગઈ હતી. કેશવરાવ નારાયણરાવ પાટીલ વિ. ડિસ્ટ્રિક્ટ ડેપ્યુટી રજિસ્ટ્રાર [૧૯૮૭ માહ. એલ.જે. ૭૦૯] માં બોમ્બે હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૭૩-એફએફ(૨) આપમેળે અમલમાં આવતી નથી અને દૂર કરવાનો હુકમ પસાર કરવો જરૂરી હતો. આનું અર્થઘટન સદર કલમમાંની જોગવાઈઓના સંદર્ભમાં કરવું પડશે.”

જપ. એ સાચું છે કે સુપ્રીમ કોર્ટ કો-ઓપરેટિવ સોસાયટીઝ એક્ટ ની કલમ ૭૩એફએફ ની જોગવાઈઓ પર વિચારણા કરી રહી હતી. તેમ છતાં, સિદ્ધાંત સમાન રહેશે અને કલમ ૭૩એફએફ નો સમાવેશ ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ હકુમત ધારણ કરવા સંબંધિત સ્થિતિને હળવી કરી શકતો નથી કારણ કે ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ અસંદિગ્ધ છે અને અરજદાર વતી કરવા માટે માંગવામાં આવ્યા મુજબ તેના કોઈ વિશેષ અર્થઘટનની જરૂર નથી. અરજદાર ગેરલાયક હતા અને સતત ગેરલાયક રહ્યા હતા અને તેથી, ચૂંટણી થવાની બાબતનું કોઈ પરિણામ નથી. આવા સંજોગોમાં, ભદ્રેશકુમાર રમણલાલ પટેલ [ઉપર મુજબ] ના કેસમાં આ અદાલતના

નિર્ણય પર અરજદાર વતી મૂકવામાં આવેલ વિશ્વાસ લાગુ પડશે નહીં કારણ કે સદર કેસમાં, સોસાયટીના સભ્યની ચૂંટણી વિવાદિત હતી અને તેથી, આ અદાલતે યોગ્ય રીતે ઠરાવ્યું હતું કે કલમ ૭૬બી ની જોગવાઈઓનો આશરો માત્ર એવા કેસમાં જ લઈ શકાય છે કે જ્યાં ચૂંટણી પછી સોસાયટીનો સભ્ય સભ્ય તરીકે ચાલુ રહેવા માટે કોઈપણ ગેરલાયકાત વહોરે છે અને સત્તાતંત્રને તે સભ્યને હોદ્દા પરથી દૂર કરવાની સત્તા પ્રાપ્ત થયેલ છે. તેથી, જ્યારે અરજદાર ત્રણ વર્ષના સમયગાળા માટે ગેરલાયક ઠર્યા હતા અને તેમની ચૂંટણી પછી પણ સતત ગેરલાયક રહ્યા હતા, ત્યારે કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈ અમલમાં આવશે અને તદ્દનુસાર, સામાવાળા સત્તાતંત્રે ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળની સત્તાનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કર્યો છે.

૪૬. જ્યાં સુધી અરજદાર વતી ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલી એ દલીલોનો સંબંધ છે કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનો ભંગ થયો છે કારણ કે અરજદારને સુનાવણીની કોઈ તક આપવામાં આવી ન હતી, તો એ સ્વીકૃત હકીકત છે કે તારીખ ૩૦ મી જુલાઈ, ૨૦૨૦ ના રોજ કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં આવી હતી અને ત્યારપછી, અરજદારને પોતાનો કેસ રજૂ કરવાની તક આપવામાં આવી હતી પરંતુ અરજદાર કોઈ ને કોઈ બહાને સત્તાતંત્ર સમક્ષ હાજર રહ્યા ન હતા અને તેથી, એવું કહી શકાય નહીં કે કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતોનું કોઈ ઉલ્લંઘન થયું છે. રેકર્ડ પરથી એ પણ ફલિત થાય છે કે અરજદાર તારીખ ૮ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ હાજર રહ્યા ન હતા અને મુદત માંગતી એક ઘરેડિયાર અરજી મોકલી

આપી હતી જેને સત્તાતંત્રે તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ ના રોજ વાદગ્રસ્ત હુકમ પસાર કરીને યોગ્ય રીતે નામંજૂર કરી છે.

૪૭. અરજદાર દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલું રાજીનામું એ એકતરફી કૃત્ય છે અને તે તારીખ ૭ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ થી અમલમાં આવે છે તેવી દલીલના સંબંધમાં, વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી જાની દ્વારા જેમના પર આધાર રાખવામાં આવ્યો છે તે સોસાયટીના ઉપ-નિયમો (બાય-લોઝ) ને ધ્યાને લેતાં તે પણ ટકી શકે તેવી નથી, કારણ કે આવા રાજીનામાને સોસાયટીની સામાન્ય અથવા વિશેષ સભામાં સ્વીકારવું જરૂરી છે અને નહીં કે કમિટીના સભ્યો દ્વારા, જેમ કે આ કેસની હકીકતોમાં તારીખ ૧૦ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ સભા યોજાને કરવામાં આવ્યું છે. આવા સંજોગોમાં, અરજદાર વતી કરવામાં આવેલી એવી રજૂઆત સ્વીકારી શકાય નહીં કે રાજીનામું આપવું એ અરજદાર તરફથી એકતરફી કૃત્ય છે. ગોપાલ ચંદ્ર મિશ્રા અને અન્ય [ઉપર મુજબ] ના કેસમાં અને વધુ ખાસ કરીને, પેરા નં. ૨૫ અને ૨૮ કે જે નીચે મુજબ પુનઃપ્રસ્તુત કરવામાં આવ્યા છે, તેના પર અરજદાર વતી મૂકવામાં આવેલ વિશ્વાસ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે સદર નિર્ણય હાઇકોર્ટના એક કાર્યકારી ન્યાયાધીશના કેસમાં છે કે જેમણે ભવિષ્યની અસરથી પોતાનું રાજીનામું આપ્યું હતું અને તેથી, સર્વોચ્ચ અદાલત દ્વારા ઠરાવવામાં આવ્યું હતું કે આપું રાજીનામું રાજીનામાની તારીખથી અમલમાં આવ્યું હોવાનું કહી શકાય નહીં:

“૨૫. સામાન્ય ન્યાયશાસ્ત્રીય અર્થમાં પણ, "હોદ્દા પરથી રાજીનામું

આપવું" નો અર્થ અલગ નથી. ત્યાં પણ, એક નિયમ તરીકે, બંને, હોદ્દો છોડી દેવાનો અથવા ત્યાગ કરવાનો ઇરાદો અને તેના ત્યાગનું આનુષંગિક કૃત્ય, સંપૂર્ણ અને અમલી રાજીનામું બનવા માટે જરૂરી છે (જુઓ, દા.ત. અમેરિકન જ્યુરિસપ્રુડન્સ, ૨જી આવૃત્તિ, વોલ્યુમ ૧૫એ, પૃષ્ઠ ૮૦), જોકે ત્યાગનું કૃત્ય હોદ્દાના સ્વરૂપ અને તેને નિયંત્રિત કરતી શરતોના આધારે વિવિધ સ્વરૂપો ધારણ કરી શકે છે અથવા એકતરફી કે દ્વિપક્ષીય સ્વરૂપ ધારણ કરી શકે છે. આમ, હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપવામાં અનિવાર્યપણે હોદ્દાનો ત્યાગ સામેલ છે જેનો અર્થ હોદ્દાની સમાપ્તિ અથવા અંત, અથવા હોદ્દાથી અલગ થવું થાય છે. ખરેખર તો, રાજીનામાની પૂર્ણતા અને હોદ્દો ખાલી થવો, એ એક જ ઘટનાના કારણભૂત અને પરિણામલક્ષી પાસાં છે.

૨૮. આ પત્રનો મુખ્ય ભાગ (જે આ ચુકાદાના અગાઉના ભાગમાં સંપૂર્ણ રીતે ટાંકવામાં આવ્યો છે) માત્ર ત્રણ વાક્યોનો બનેલો છે. પ્રથમ વાક્યમાં જણાવવામાં આવ્યું છે: "હું અલ્હાબાદ ખાતેની હાઇકોર્ટ ઓફ જ્યુડિકેચરના જજ તરીકેના મારા હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપું છું." જો આ વાક્ય એકલું રહ્યું હોત, અથવા આ પત્રની એકમાત્ર સામગ્રી રહ્યું હોત, તો તે વર્તમાનમાં સંપૂર્ણ રાજીનામા તરીકે અમલમાં આવ્યું હોત, જેમાં હોદ્દાનો તાત્કાલિક ત્યાગ અને જજ તરીકેના તેમના કાર્યકાળની સમાપ્તિ સામેલ હોત. પરંતુ આપું નથી. પ્રથમ વાક્યની તરત જ પછી બીજા બે વાક્યો આવે છે, જે આ મુજબ વંચાય છે "હું ૩૧.૭.૧૯૭૭ સુધી રજા પર રહીશ.

મારું રાજીનામું ૧.૮.૧૯૭૭ થી અસરકારક રહેશે.", પ્રથમ વાક્યને અન્ય બે વાક્યોના સંદર્ભથી અલગ કરી શકાય નહીં અને તેને અલગ પાડીને અર્થઘટન કરી શકાય નહીં. તેને તેને વિશિષ્ટ બનાવતા પછીના બે વાક્યો સાથે વાંચવું પડશે. તેના સમગ્ર ભાવ અનુસાર અર્થઘટન કરતાં, તારીખ ૭ મે, ૧૯૭૭ નો પત્ર ભવિષ્યની તારીખે, એટલે કે, ૧ ઓગસ્ટ, ૧૯૭૭ ના રોજ જજ તરીકેના પોતાના હોદ્દા પરથી રાજીનામું આપવાના પત્રલેખકના ઈરાદાની માત્ર એક જાણ અથવા નોટિસ છે. સુવિધા ખાતર, આપણે આ સંદેશાવ્યવહારને ભાવિ અથવા સંભવિત રાજીનામું કહી શકીએ છીએ, પરંતુ દર્શાવેલ ભવિષ્યની તારીખના આગમન પહેલાં, તે ચોક્કસપણે સંપૂર્ણ અને અમલી રાજીનામું નથી કારણ કે, તેના પોતાના દ્વારા, તેણે પત્રલેખકને જજના હોદ્દા પરથી અલગ કર્યા ન હતા અને કરી શક્યા નહીં, અથવા તે રીતે તેમના કાર્યકાળનો અંત લાવી શક્યા નહીં.”

૪૮. આવા નિર્ણય પર અરજદાર વતી મૂકવામાં આવેલ વિશ્વાસ આ કેસની હકીકતોમાં લાગુ કરી શકાય નહીં કારણ કે સહકારી મંડળીના સભ્ય એવા અરજદાર સોસાયટીના ઉપ-નિયમો (બાય-લોઝ) તેમજ અધિનિયમ અને નિયમો દ્વારા શાસિત થાય છે જે અન્યથા રાજીનામાની કોઈ મંજૂરી માટે જોગવાઈ કરતા નથી. જોકે, કેસની હકીકતોમાં, સોસાયટીના ઉપ-નિયમો સોસાયટીની સામાન્ય અથવા વિશેષ સભામાં તેની મંજૂરીની તારીખથી રાજીનામાની મંજૂરી માટે જોગવાઈ કરે છે, અને ત્યારપછી આવો સભ્ય સોસાયટીના સભ્ય તરીકે હોદ્દો

ધરાવવાનું ચાલુ રાખી શકતો નથી. તેથી અરજદારને સામાવાળા-ડિસ્ટ્રિક્ટ રજિસ્ટ્રાર દ્વારા તારીખ ૯ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા વાદગ્રસ્ત હુકમ દ્વારા યોગ્ય રીતે દૂર કરવામાં આવ્યા હતા કારણ કે સોસાયટીના ઉપ-નિયમો મુજબ તેમનું રાજીનામું સ્વીકારવામાં ન આવ્યું હોવાથી, તારીખ ૧૪ મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૨૦ ના રોજ આવા હુકમની બજવાણીની તારીખે પણ અરજદાર સોસાયટીના સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા હતા.

૪૯. અરજદાર વતી ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલી એવી દલીલ કે જ્યારે તારીખ ૩૦ મી જુલાઈ, ૨૦૨૦ ના રોજ વાદગ્રસ્ત કારણદર્શક નોટિસ જારી કરવામાં આવી ત્યારે અરજદાર ગેરલાયક ન હતા, તે પણ ટકી શકે તેવી નથી કારણ કે ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ મુજબ એકવાર અરજદાર ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ હેઠળ ગેરલાયક ઠર્યા પછી, અરજદાર સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા તે સમયગાળા દરમિયાન ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળની સત્તાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. અરજદાર ૨૦૧૭ થી ૨૦૨૨ સુધી સભ્ય તરીકે ચૂંટાયા હોવાથી, સુનાવણીની તક આપ્યા પછી અરજદારને સભ્ય તરીકે દૂર કરવા માટે ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ લાગુ કરવાની હકુમત સામાવાળા ધરાવે છે. ૨૦૧૭ થી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૮ ના સમયગાળા દરમિયાન અરજદાર કોઈપણ સહકારી મંડળીના સભ્ય બનવા માટે ગેરલાયક હોવા છતાં તેઓ સભ્ય તરીકે ચાલુ રહ્યા હોવાથી, સામાવાળાએ ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની

જોગવાઈઓ હેઠળ હકુમતનો યોગ્ય રીતે ઉપયોગ કર્યો છે. ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) ની જોગવાઈઓ સ્પષ્ટપણે જોગવાઈ કરે છે કે જો કોઈ હોદ્દેદાર કે જેમાં સોસાયટીના સભ્યનો સમાવેશ થાય છે, તે અધિનિયમ દ્વારા અથવા તે હેઠળ ગેરલાયક ઠરે, તો આવા સભ્યને દૂર કરવાની સત્તા સામાવાળા દ્વારા વાપરી શકાય છે.

૫૦. સામાવાળા વતી ઉપસ્થિત કરવામાં આવેલા એવા વાંધાના સંબંધમાં કે વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ છે, તો એ જણાવવાની જરૂર નથી કે જ્યારે અરજદારે સામાવાળાની હકુમતના અભાવના આધારે વાદગ્રસ્ત હકુમતને પડકાર્યો હોય, ત્યારે (૧૯૯૮) ૮ એસ.સી.સી. પૃષ્ઠ ૧ માં અહેવાલ થયેલ વ્હર્લપૂલ કોર્પોરેશન વિ. રજિસ્ટ્રાર ઓફ ટ્રેડ માર્ક્સ ના કેસમાંના નિર્ણયને ધ્યાને લેતાં, વૈકલ્પિક ઉપાય ઉપલબ્ધ હોવા છતાં પણ પિટિશન ચલાવવાપાત્ર છે અને તેના પર વિચારણા કરવી જરૂરી છે, જે નીચે મુજબ છે:

“૧૪. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ પરમાધિકાર રિટ જારી કરવાની સત્તા સંપૂર્ણ પ્રકૃતિની છે અને તે બંધારણની અન્ય કોઈપણ જોગવાઈ દ્વારા મર્યાદિત નથી. આ સત્તાનો ઉપયોગ હાઈકોર્ટ દ્વારા બંધારણના ભાગ ૩ માં સમાવિષ્ટ કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે માત્ર હેબિયસ કોર્પસ, મેન્ડેમસ, પ્રોહિબિશન, કો વોરંટો અને સર્શિયોરારી પ્રકારની રિટ જારી કરવા માટે જ નહીં પરંતુ “અન્ય કોઈપણ હેતુ” માટે પણ કરી શકાય છે.

૧૫. બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૬ હેઠળ, હાઈકોર્ટને, કેસની હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, રિટ પિટિશન દાખલ કરવી કે ન કરવી તે અંગેનો વિવેકાધિકાર છે. પરંતુ હાઈકોર્ટે પોતાની જાત પર અમુક નિયંત્રણો લાદ્યા છે જે પૈકીનું એક એ છે કે જો કોઈ અસરકારક અને સક્ષમ ઉપાય ઉપલબ્ધ હોય, તો હાઈકોર્ટ સામાન્ય રીતે તેની હુકમતનો ઉપયોગ કરશે નહીં. પરંતુ આ અદાલત દ્વારા સતત એવું ઠરાવવામાં આવ્યું છે કે ઓછામાં ઓછા ત્રણ સંજોગોમાં વૈકલ્પિક ઉપાય અવરોધ તરીકે કામ કરતો નથી, એટલે કે, જ્યાં રિટ પિટિશન કોઈપણ મૂળભૂત અધિકારોના અમલ માટે દાખલ કરવામાં આવી હોય અથવા જ્યાં કુદરતી ન્યાયના સિદ્ધાંતનું ઉલ્લંઘન થયું હોય અથવા જ્યાં હુકમ કે કાર્યવાહી સંપૂર્ણપણે હુકમત વિનાની હોય અથવા અધિનિયમની કાયદેસરતા (વાયર્સ) ને પડકારવામાં આવી હોય. આ મુદ્દા પર અદાલતી ચુકાદાઓનો મોટો ભંડાર છે પરંતુ અદાલતી વંટોળના આ વર્તુળને ઘટાડવા માટે, અમે બંધારણીય કાયદાના વિકાસના યુગના કેટલાક જૂના નિર્ણયો પર આધાર રાખીશું કારણ કે તે હજુ પણ પ્રભાવ ધરાવે છે.” કાયદાના ઉપરોક્ત સિદ્ધાંતને ધ્યાને લેતાં, પિટિશન ચલાવવાપાત્ર છે અને તદનુસાર ગુણદોષ પર તેના પર વિચારણા કરવામાં આવે છે.

૫૧. જોકે, ઉપરોક્ત કારણો અને નિર્વિવાદ હકીકતો તેમજ સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાને લેતાં, ૧૯૬૧ ના અધિનિયમ ની કલમ ૭૬બી(૧) હેઠળ

અરજદારને સોસાયટીના સભ્ય તરીકે દૂર કરતાં સામાવાળા દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા તારીખ ૦૯.૦૯.૨૦૨૦ ના વાદગ્રસ્ત હુકમમાં કોઈ ક્ષતિ નથી અને તેથી, ભારતના બંધારણના અનુચ્છેદ ૨૨૭ હેઠળ અસાધારણ હકુમતનો ઉપયોગ કરતી વખતે કોઈ દખલગીરીની જરૂર નથી.

પર. તદનુસાર, પિટિશન નામંજૂર કરવામાં આવે છે. રૂલ ૨૬ કરવામાં આવે છે. પિટિશન નામંજૂર થવાને ધ્યાને લેતાં, પક્ષકાર તરીકે જોડાવા માટેની સિવિલ એપ્લિકેશનમાં કોઈ હુકમ કરવાની જરૂર નથી અને તે મુજબ તેનો નિકાલ કરવામાં આવે છે.

(ભાર્ગવ ડી. કારિયા, ન્યાયમૂર્તિ)

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====